

Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu

Studia podyplomowe

Kierunek: Polityka gospodarcza, finanse i bankowość



Natalia Rudnicka

Nr albumu: 1763P

**Finansowanie przez państwo kultury
i sztuki w Polsce – cele, zasady, kierunki
i najważniejsze projekty zrealizowane
w 2018 roku**

Praca dyplomowa
napisana pod kierunkiem
dr Katarzyny Kamińskiej

Toruń 2019

SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	3
ROZDZIAŁ I. ZNACZENIE ROZWOJU KULTURY I SZTUKI W ŻYCIU SPOŁECZNYM I BIZNESIE.....	5
1.1. Pojęcie kultury.....	5
1.2. Pojęcie sztuki i artysty.....	9
1.3. Rola polskich artystów w upowszechnianiu wartości narodowych na przykładzie Fryderyka Chopina i Ignacego Jana Paderewskiego.....	12
1.4. Znaczenie sztuki w biznesie.....	19
ROZDZIAŁ II. KIERUNKI, ZASADY I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA KULTURY I SZTUKI W RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ.....	22
2.1. Kierunki finansowania kultury i sztuki w Polsce.....	22
2.2. Zasady finansowania kultury i sztuki w RP.....	25
2.3. Źródła finansowania polskiej kultury i sztuki.....	27
2.4. Wyniki finansowe instytucji kultury w Polsce w okresie I-IX 2018 roku.....	30
ROZDZIAŁ III. NAJWAŻNIEJSZE PROJEKTY FINANSOWANE W 2018 ROKU PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ.....	34
3.1. Projekty departamentów Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP.....	34
3.2. Najważniejsze przykłady projektów finansowanych w 2018 roku przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP.....	39
3.3. Znaczenie gospodarcze sektora kultury w Polsce jako cel finansowania kultury i sztuki w Rzeczpospolitej Polskiej	47
ZAKOŃCZENIE.....	57
BIOGRAFIA.....	59
WYKAZ TABEL.....	61
WYKAZ RYSUNKÓW.....	62

WSTĘP

Kultura nawet przy najpełniejszym rozwoju warstwy artystycznej nie jest w stanie sama prawidłowo funkcjonować. Potrzebuje środków i wsparcia materialnego. Inwestowanie w jednostki kulturalne, niezależnie od innych czynników, stanowi podstawę jej istnienia. Finansowanie wpływa na całokształt działalności podmiotów kulturalnych. Im większe zaplecze finansowe mają instytucje kultury, tym więcej wydarzeń artystycznych może być podjętych. O sukcesie wielu z nich decyduje nie tylko praca artystów, lecz często sztab niewidocznych pracowników, przygotowujących m.in. promocje, plakaty - ich kreatywność i pomysłowość, o których zatrudnieniu i wynagrodzeniu decyduje odpowiednio przeznaczony zakres funduszu.

Brak wiedzy artystów o sposobach pozyskiwania środków oraz zbyt mała ilość informacji o formach finansowania jednostek kultury jest przyczyną niewystarczającej liczby inicjatyw artystycznych, a finalnie niedoceniającego przez społeczeństwo roli kultury i sztuki w Polsce.

Funkcjonowanie jednostek kultury i sztuki w Rzeczypospolitej Polskiej w dużej mierze zdeterminowane jest stopniem pozyskiwania dochodów na prowadzenie działalności i realizację projektów z publicznych źródeł finansowania. Obecnie dofinansowania te wynoszą niecały 1% wszystkich wydatków budżetu państwa¹.

Celem pracy jest przybliżenie źródeł finansowania instytucji kultury – metod pozyskiwania środków na rozkrzewianie kultury i sztuki oraz kierunków i zasad ich działalności na podstawie przykładów najważniejszych wydarzeń artystycznych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2018 roku – roku wyjątkowym – setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Zastosowaną w pracy metodą badawczą jest metoda analizy jakościowej nazywana studium przypadku.

Praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów oraz zakończenia. Pierwszy rozdział przedstawia wprowadzenie do systemu finansowania instytucji kulturalnych w Rzeczypospolitej Polskiej, w którym wyjaśnione są podstawowe pojęcia związane z kulturą, sztuką i rolą artysty. Ponadto ukazano potrzebę istnienia sztuki w biznesie oraz rolę kultury i sztuki w upowszechnianiu wartości narodowych w Polsce na

¹ GUS - Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I-IX 2018 roku.

przykładzie postaci wybitnych artystów – Fryderyka Chopina i Ignacego Jana Paderewskiego.

W rozdziale drugim zaprezentowano instytucje kultury, kierunki, zasady i źródła finansowania kultury i sztuki w Rzeczypospolitej Polskiej. Podrozdziały szczegółowo wyjaśniają przepisy i prawa finansowania sektora kultury w Polsce oraz ich przemiany w zakresie przepisów na przełomie ostatnich kilkunastu lat. Ukazano również wyniki finansowe instytucji kultury w okresie trzech kwartałów 2018 roku.

Ostatni, trzeci rozdział obejmuje przedstawienie najważniejszych projektów finansowanych w 2018 roku przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, opisując programy departamentów kultury i sztuki w Polsce, najważniejsze inicjatywy kulturalne i artystyczne oraz szczegółowe przykłady projektów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Rozdział dotyka także tematu znaczenia gospodarczego sektora kultury jako celu finansowania oraz odpowiedniego zarządzania kulturą i sztuką w Polsce. Rozdział przedstawia przykłady działalności Narodowego Banku Polskiego w ramach rozkrzewiania i kultywowania dziedzictwa narodowego.

ROZDZIAŁ I. ZNACZENIE ROZWOJU KULTURY I SZTUKI W ŻYCIU SPOŁECZNYM I BIZNESIE

Pisząc o znaczeniu rozwoju kultury i sztuki w życiu społecznym i biznesie na początku warto zastanowić się czym jest kultura i sztuka.

1.1. Pojęcie kultury

Termin kultura pochodzi z łacińskiego słowa *cultura agri*, tłumaczonego jako uszlachetnienie i uprawa roli². Podobne w języku greckim kultura – *pelomai* oznacza być poruszonym, zajmować się jakimś przedmiotem, uprawiać³. Drugim słowem opisującym kulturę w języku greckim jest *paideia* – wychowywanie. Słowo to podkreśla wagę człowieczeństwa, kształtowania człowieka przez cnotę miłości, sprawiedliwości, uczciwości, życzliwości do ludzi i zwierząt⁴. Kultura odnosi się tu do pełnego, racjonalnego rozwoju człowieka, w sferze intelektualnej, fizycznej, emocjonalnej i duchowej, również w relacji do otaczającego go świata i natury. Tę myśl rozwinął, nadając nowego, głębszego znaczenia pojęciu, w formie *anima cultura*, żyjący w I w. p.n.e. rzymski pisarz Cicero, odnosząc termin do uprawy i uszlachetnienia życia duchowego⁵. Kultura rozumiana poprzez rozwój ludzkiego ducha i umysłu – jego uszlachetnienie, w głównej mierze oparta zostaje na filozofii. Doskonale oddają to słowa jednego z najwybitniejszych polskich filozofów – prof. Mieczysława A. Krąpca: *Tak różnorodne pojmowanie kultury wskazuje na to, że musi istnieć podstawowe jej rozumienie. Zaznaczyć trzeba, iż jest to rozumienie filozoficzne, ponieważ tylko filozofia jest w stanie źródłowo i adekwatnie wyjaśnić rzeczywistość*⁶.

Patrząc na definicje można zauważyć, iż kultura wypływa z natury człowieka, a zarazem jest pewnym prawem porządkującym życie, nadającym wartości i cele, przypominającym o istnieniu duchowej strony życia ludzkiego. Podobne cechy

² E. Włodarczyk, *Kultura* (w:) J. Plich (red. nauk.). Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku, tom II, Warszawa 2003, s. 950.

³ M.A. Krąpiec, *O filozofii kultury*, w: tenże, *Odzyskać świat realny*. (Dzieła XXIII). Lublin: RW KUL 1999 s. 378.

⁴ Tamże, s. 378.

⁵ „Cultura autem animi philosophia est” (Cicero M.T., *Tusculanae disputationes*, II 5, 13, cyt. za: *Tusculanae disputationes. Gespräche in Tusculum. Deutsch und Latin*. Hrsg. und übers. von E. A. Kirfel, Stuttgart 1997; por. Ciceron, *Rozmowy tuskulańskie*, w: tenże, *Pisma filozoficzne*, t. 3, przeł. W. Komatowski, J. Śmigaj, Warszawa 1961).

⁶ M.A. Krąpiec, *Człowiek, kultura, uniwersytet*, Lublin 1982, s. 121.

przypisuje kulturze niemiecki filozof Heinrich Rickert, wyróżniając wartości jako nadrzędny fundament, niezależny od epoki, społeczeństwa czy badanej dziedziny kultury. Już Ruth Benedict zauważyła, że: *kultura społeczeństwa dostarcza surowego materiału, z którego jednostka formuje swoje życie. Jeśli ten surowiec jest ubogi, cierpi na tym jednostka, jeśli natomiast jest bogaty, jednostka zyskuje szanse wykorzystania swoich możliwości*⁷.

Złożone zjawisko kultury jest również interakcją różnych dziedzin, trudnych do połączenia w ścisłą zamkniętą formę, gdyż jak określił Johann G. Herder: *Nie ma nic bardziej nieokreślonego niż słowo kultura*⁸, dlatego kultura nigdy nie była autonomicznym pojęciem, lecz połączonym z różnymi dziedzinami życia. Można wyodrębnić kilka najważniejszych dziedzin kultury⁹:

- Kultura społeczna: normy moralne, czynny udział w życiu kulturalnym m.in.: w wydarzeniach artystycznych,
- Kultura fizyczna: fizyczny rozwój człowieka, wydarzenia sportowe i turystyka,
- Kultura materialna: technika, wytwór pracy ludzkiej,
- Kultura polityczna: odpowiednie wzorce zachowań władzy państwowej, system wartości,
- Kultura języka: stosowanie poprawnej normy językowej, bogaty zasób słownictwa,
- **Kultura duchowa: sztuka - muzyka, teatr, film, sztuki plastyczne; literatura, filozofia, religia.**

Zatem kultura jest miejscem doskonalenia osobowości człowieka, polem ciągłej przemiany wad w cnoty, a każde działanie temu poddane można określić mianem kultury.

Kultura w przeciwieństwie do nauki, opartej na faktach i teoriach jest źródłem wiedzy emocjonalnej - doświadczenia niematerialnego, wskazującego drogę jak należy postępować. Ścieżkę tę poznajemy poprzez ideały i symbole, przekazywane za pomocą przykładów w formie obrazu, muzyki, literatury czy architektury. „Takie ekspresje kulturowe rodzą się jako lekarstwo na kruchość ludzkiego istnienia i ucieleśniają

⁷ E. Włodarczyk, *Kultura*, s. 956.

⁸ J.G. Herder, *Myśli o filozofii dziejów*, t. 1, Warszawa 1962, s. 4.

⁹ M.Bylicki M., Demowska-Madejska A., Dudziak M., Dziurosz A., Kściuczyk-Jędrusiak J., *Vademecum artysty. Muzyka i taniec*, PWM Warszawa 2019, s. 150.

zbiorową świadomość, że jesteśmy zależni od rzeczy, nad którymi nie mamy kontroli”¹⁰. Wobec tego każda kultura ma swój fundament zakorzeniony w religii. To z niej czerpie wzorce wiedzy moralnej oddziaływające na inne dziedziny myśli i sztuki.

Warto dodać za Arystotelesem, że człowiek jako osoba może rozwijać swoje umiejętności, pokonywać ograniczenia w twórczych dziedzinach kultury: *ttheoria* – nauka, *praxis* – moralność *póiesis* – sztuka. Wcześniej wspomniany prof. Mieczysław A. Krąpiec uzupełnił triadę o religie - *religio*.¹¹ W tym kontekście ukazuje się obraz człowieka otwartego na świat, ale również uwidacznia się otwartość człowieka na fakt transcendencji wobec tego świata. „Transcendencja odsyła do tego, co w człowieku „niewidoczne” – jest manifestacją tego, co w człowieku tkwi i co prowadzi do dopełnienia się jego jako osoby”¹². Człowiek właśnie jako osoba przekształca i dostosowuje do potrzeb życia istniejący świat. Tak więc nie jest tylko bytem biologicznym, ale osobą ludzką przez sposób bycia i wartość godności człowieka. Wartość ta dąży do tego, by w życiu człowieka wola, kształtowanie charakteru, rozwój intelektualny i duchowy górował nad warstwą natury. Odzwierciedleniem wartości życia i godności człowieka jest właśnie kultura, która nadaje osobowy wymiar jego człowieczeństwa¹³.

Nie ma mocnego, dobrze funkcjonującego państwa bez troski organów władzy państwowej o poziom kultury, gdyż: *Poziom cywilizacji mierzy się poziomem kultury*¹⁴. Bliskożnaczność obu pojęć – cywilizacji i kultury, zarówno w języku potocznym, jak i naukowym opisuje świat jako wytwór osobowości człowieka. Terminy te nie są jednoznaczne, co trafnie ujął prof. Józef Koziński, iż *cywilizacja to system zaawansowanych osiągnięć społecznych*. Należą do nich instytucje publiczne, aparat państwowy, poziom zurbanizowania miejscowości, ustanowione prawa, szkolnictwo i służba medyczna. Trwałym składnikiem są także osiągnięcia materialne i techniczne – urządzenia, obiekty, w tym banki, komputery, samochody, wyposażenia mieszkań i biur. Ponadto do zdobyczy cywilizacji zalicza się cały aparat instrumentów

¹⁰ R. Scruton, *Kultura jest ważna wiara i uczucie w osaczonym świecie*, Poznań 2010, s. 11.

¹¹ M.A. Krąpiec, P. Jaroszyński, *Kultura*, w: Powszechna encyklopedia filozofii, t. 6, red. A. Maryniarczyk, Lublin 2005, ss. 137-138.

¹² N. Kunat, *Filozoficzne rozumienie kultury w ujęciu Mieczysława A. Krąpiec*, KUL, s. 204.

¹³ P. Gondek, *Status człowieka wobec techniki i rozwoju technologicznego*, w: *Bezpieczeństwo człowieka, a rozwój naukowo-techniczny*, t. 1, red. E. Jarmoch, A.W. Świdorski, I.A. Trzpił, Siedlce 2012, ss. 30-31.

¹⁴ Ks. Mateusz Ziemiński, Bydgoszcz 2019.

gwarantujących bezpieczeństwo i obronę, włącznie z systemem sądowniczym i wojskowym¹⁵.

Profesor Uniwersytetu Warszawskiego cywilizację określa zatem, jako materialne zdobycze ludzkości, coś co da się zobaczyć i dotknąć.

Tymczasem kultura – według Kozińskiego - w wąskim rozumieniu – to system wytworów symbolicznych, poznawczych i duchowych, które są nośnikami wartości, norm i reguł działania, uznawanych przez daną społeczność. W tej strukturze szczególną rolę odgrywa język, wiedza naukowa, moralność, przyjęte obyczaje i zwyczaje, style życia, tradycja, wierzenia, sztuka, a także idee społeczne, mity, standardy, archetypy¹⁶.

Kolejna definicja kultury rzuca światło na wartości jako bogactwo niewidoczne dla oczu.

Oba pojęcia w równym stopniu wpływają na życie człowieka, lecz pierwsze z nich jawi się jako rozwój technologiczny, zapewnienie podstawowych potrzeb materialnych, drugie natomiast jako cenna perła szukana pośród dróg życia.

Cywilizacja i kultura są jak zwalczające się przeciwieństwa *mieć* i *być*. Bardzo podobnie zdefiniował pojęcia, z punktu widzenia lekarza i psychiatry Antoni Kępiński, opisując, iż *cywilizacja to władza nad światem, kultura - miłość do świata¹⁷*. Kwestionowanym poglądem jest również teoria socjologa Samuela Huntingtona o zderzeniu cywilizacji i kultur. Wracając jednak do myśli prof. Kozińskiego *cywilizacja częściej sieje strach, a kultura częściej rodzi nadzieję¹⁸*.

Nie ma jednak kultury bez prawdy - tylko ona pozwala jej przetrwać. W innym przypadku wiedza bez prawdy zamienia się w bezduszną ekonomię – ekonomię zysku ponad wszelką cenę.

Prawda tak jak wolność nie jest wartością raz na zawsze zdobytą. Trzeba ciągle o nią zabiegać, nieustannie jej szukać, a gdy ją znajdziemy „wyrzucać w ekonomii miłości”¹⁹. Ważne jest to szczególnie w dzisiejszym kontekście życia społecznego i kulturowego, kiedy na miejscu prawdy stawia się relatywizm.

Miłość – prawda wzajemnie się przenikają, stanowią fundament kultury, ale i ludzkiego życia, nadając sens i cel cywilizacji, aby człowiek mógł więcej „być” niż

¹⁵ J. Koziński, *Cywilizacja strachu i kultura nadziei*, Warszawa 2007, s. 8.

¹⁶ Tamże, s. 8.

¹⁷ A. Kępiński, *Autoportret człowieka*, Kraków 1993, s. 132

¹⁸ J. Koziński, *Cywilizacja strachu ...*, op. cit., s. 9.

¹⁹ Encyklika *Caritas in Veritate* Ojca Świętego Benedykta XVI.

„mieć”. Pisał o tym już św. Augustyn: *in interiore homine habitat veritas – we wnętrzu człowieka mieszka prawda*²⁰. Niezależnie czy człowiek jest osobą wierzącą czy nie, każdy ma wewnątrz i tylko w nim może znaleźć drogę do pełni życia.

1.2. Pojęcie sztuk i artysty

Opisując pojęcie sztuki i artysty, pierwszą cechą nasuwającą się na myśl jest odrębność od tradycyjnych pojęć i trudność ich zdefiniowania. *Ars longa vita brevis*²¹ - życie jest krótkie, sztuka długotrwała.

Sztuka jest wynikiem tego, co tworzy człowiek, opisaniem, przedłużeniem ludzkiej działalności. Artysta poprzez sztukę kreuje obraz swojego życia, a także obraz otaczającego go świata. Za pomocą słowa, gestu, dźwięku ukazuje rzeczywistość.

Zatem kim jest artysta, czy może zostać nim każdy, kto tworzy niepowtarzalne dzieło?

Termin artysta, pochodzący ze średniowiecznego łacińskiego słowa *artista*, oznaczał studenta wydziału sztuk pięknych, z czasem przekształcony w określenie rzemieślnika (do XVIII w.), a następnie zgodnie z łacińską nazwą *ars – sztuka*, opisywał twórcę dzieła sztuki.

Według Powszechnej Encyklopedii Wydawnictwa Gutenberga artysta to „biegły w swojej sztuce mistrz”, zaś słownik języka polskiego nazywa artystę „twórcą lub odtwórcą dzieła sztuki”²². Warto więc przyjrzeć się, czy osobę mianującą się tytułem artysty możemy nazwać artystą z zawodu czy tylko amatorem?

Nie można wykluczyć, że amatora nie można nazwać artystą, gdyż z języka łacińskiego słowo amator – „amare” tłumaczy się kochać. Oznacza to zamiłowanie, a szczególne upodobanie do danej czynności, nie związane zawodowo. Wracając jednak do pierwszej definicji, prawdziwego artystę cechuje biegłość i mistrzostwo, wówczas sztuka staje się sposobem na życie – zawodem – częściowym lub całkowitym źródłem dochodowym artysty.

Doskonałym przykładem jest postać wielkiego papieża Jana Pawła II – przyjaciela artystów. W młodości papież sam był świetnie zapowiadającym się aktorem, dlatego chętnie spotykał się z artystami i nie traktował ich bezkrytycznie.

²⁰ <http://www.augustianie.pl/sw-augustyn/sw-augustyn-mysli/>(dostęp, 23.04.2019)

²¹ Cytat łaciński według: *Hipokratesa aforyzm i rokowania oraz przysięga*, tłum. H. Łuczkiwicz, Drukarnia Rządowa, Warszawa 1984.

²² Słownik języka polskiego, PWM 1992.

Jan Paweł II, jako wszechstronnie wykształcony filozof, dogłębnie rozumiał koncepcję oraz potrzebę sztuki i artysty, dlatego warto przytoczyć w tym miejscu nieznaną, wcześniejszą publikację rekolekcji z 1962 r., prowadzonych jeszcze przez biskupa Karola Wojtyłę. Materiały te zostały spisane na maszynopisie i schowane w archiwum Jana Pawła II, a opublikowane w 2011 roku w „Ewangelia i sztuka”.

Myślą przewodnią wielkopostnych rekolekcji był fragment, wbrew pozorom nie pochodzący z Pisma Świętego, lecz z dzieła Zygmunta Krasickiego – Nie-Boskiej Komedii: „Przez ciebie przepływa strumień piękności, ale ty nie jesteś piękną”²³. Słowa te doskonale oddają stan i kondycję obecnej sztuki. Nie jeden współczesny artysta mógłby się poczuć nimi dotknięty, gdyż jak uważa wielu celebrytów, tylko oni sami decydują o wyznaczonych w sztuce zasadach. Skutkiem tego sztuka - piękno zatraciło swój blask, zostając przysłonięte przez zło i brzydotę. Biskup Krakowa wyprzedził swoją epokę i przewidział przyszłe, czyhające pokusy, jasno zaznaczając, że bez zasad moralnych i moralności chrześcijańskiej nie da się stworzyć żadnego dzieła sztuki: „Wobec sądu Boga nie zastąpią człowieka – nawet największego artysty – żadne jego dzieła. Decyduje i rozstrzyga to jedno zasadnicze dzieło, którym jestem ja sam. Co z siebie zrobiłem? I co z sobą zrobiłem”? Dla Karola Wojtyły talent i wypływająca z niego sztuka jest darem.

W kolejnym dziele skierowanym do artystów – „Liście do artystów”, napisanym 37 lat później, papież rozwija tę myśl w ujęciu wzajemnego powiązania i przenikania Ewangelii i sztuki: „(...) W rzeczywistości temat religijny należy do najczęściej podejmowanych przez artystów każdej epoki. Kościół zawsze odwoływał się do ich twórczych zdolności, aby wyjaśniać ewangeliczne orędzie i ukazywać jego konkretne zastosowania w życiu chrześcijańskiej wspólnoty. Ta współpraca stała się źródłem wzajemnego ubogacenia duchowego. Ostatecznie przyczyniło się to do lepszego zrozumienia człowieka, jego autentycznego oblicza, jego prawdy. Ujawniła się także szczególna więź między sztuką a chrześcijańskim objawieniem. Nie znaczy to, że ludzki geniusz nie znalazł silnych bodźców również w innych środowiskach religijnych. Wystarczy wspomnieć sztukę antyku, zwłaszcza grecką i rzymską, czy choćby kwitnące do dziś prastare cywilizacje Wschodu. Pozostaje jednak prawdą, że chrześcijaństwo dzięki centralnej prawdzie o Wcieleniu Słowa Bożego otwiera przed artystą szczególnie bogaty skarbiec motywów

²³ <https://www.przewodnik-katolicki.pl/Archiwum/2014/Przewodnik-Katolicki-7-2014/Wiara-i-Kosciol/W-sluzbie-piekna-Karol-Wojtyla-o-sztuce-i-artystach> (dostęp 24.04.2019r.).

i inspiracji. O ileż uboższa byłaby sztuka, gdyby oddaliła się od niewyczerpanego źródła Ewangelii”²⁴!

„W służbie piękna” - to jedna z głównych sentencji Listu do artystów Jana Pawła II z 1999 r. Myśl ta oddaje misję i cel powołania artysty, jako żołnierza na służbie przekazywania wyższych wartości. Papież z wielkim szacunkiem zwraca się do artystów, ukazując ich wielką rolę w budowaniu silnego państwa: „Społeczeństwo potrzebuje bowiem artystów, (...) którzy zabezpieczają wzrastanie człowieka i rozwój społeczeństwa poprzez ową wzniosłą formę sztuki, jaką jest «sztuka wychowania». W rozległej panoramie kultury każdego narodu artyści mają swoje miejsce. Gdy idąc za głosem natchnienia, tworzą dzieła naprawdę wartościowe i piękne, nie tylko wzbogacają dziedzictwo kulturowe każdego narodu i całej ludzkości, ale pełnią także cenną posługę społeczną na rzecz dobra wspólnego. (...) Artysta świadomy tego wszystkiego wie także, że musi działać, nie kierując się dążeniem do próżnej chwały ani żądzą taniej popularności, ani tym mniej nadzieją na osobiste korzyści. Istnieje zatem pewna etyka czy wręcz «duchowość» służby artystycznej, która ma swój udział w życiu i w odrodzeniu każdego narodu. Na to właśnie zdaje się wskazywać Cyprian Norwid, kiedy pisze: «(...) Bo piękno na to jest, by zachwycało Do pracy – praca, by się zmartwychwstało»”²⁵.

List do artystów o ponadczasowym przesłaniu nie tylko wartościuje i podkreśla rolę artysty, ale zwraca uwagę na wpływ poziomu kultury na rozwój społeczeństwa.

Rodzi się zatem kolejne pytanie - czy wszelka działalność twórcza jest dziedziną sztuki?

Odpowiedź znajdziemy w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 20 września 2018 w sprawie dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych²⁶. W dokumencie podzielono naukę na dyscypliny naukowo - artystyczne oraz dziedziny nauki i sztuki.

W dziedzinie sztuki wyszczególnione zostały trzy dyscypliny artystyczne²⁷:

1. sztukę muzyczną
2. sztukę teatralną i filmową
3. sztukę plastyczną oraz konserwacje dzieł sztuki.

²⁴ Jan Paweł II, *List do artystów*, Kraków 1999r.

²⁵ Tamże.

²⁶ Dz.U.z 2018 r. poz.1818.

²⁷ M.Bylicki, *Vademecum artysty*, op. cit., s. 12.

Powyższy podział przedstawia, że nie każda działalność twórcza jest dziedziną sztuki. Zatem czy sztuka jest potrzebna w rozwoju ekonomii?

1.3. Rola polskich artystów w upowszechnianiu wartości narodowych na przykładzie Fryderyka Chopina i Ignacego Jana Paderewskiego

Powszechnie rozumiana kultura i sztuka, jako: „całokształt materialnego i duchowego dorobku ludzkości, gromadzony, utrwalony i wzbogacony w ciągu jej dziejów, przekazywany z pokolenia na pokolenie”²⁸, zajmuje ważne miejsce w rozwoju gospodarczym Rzeczypospolitej Polskiej. Ponadto obie dziedziny są mocnym fundamentem rozwoju społecznego.

Kultura dla funkcjonującego w społeczeństwie człowieka jest niczym mapa dla kierowcy. Dla wielu zachowań ludzie przyjmują pewne schematy, uwarunkowane znaczeniem kulturowym i ich przeznaczeniem. Społeczeństwa z pokolenia na pokolenie uczą i utrwalają wzorce kulturowe, odpowiednio powiązane z osiąganymi pozycjami społecznymi. Kultura kształtuje motywacje działania ludzi, ukierunkowuje ich zachowania według wymagań współdziałania życia człowieka ze środowiskiem naturalnym oraz organizuje jego funkcjonowanie w życiu społecznym. Kultura nie tylko tworzy postawy zachowań i reguluje bieżące zasady społeczne danego kraju, lecz jest również skarbnicą wiedzy, dziedziną wzorców ciągle poszerzanych, modyfikowanych i ugruntowywanych przez dorobek wielu pokoleń²⁹.

Zatem rolą kultury i sztuki, nie jest tylko bycie źródłem zysków czy miejscem zatrudnienia, ale obszarem kształtowania twórczej pracy kapitału ludzkiego.

Kultura jest jedną z form urzeczywistniania ludzkiej wolności. To przede wszystkim mocny fundament identyfikacji społecznej czy wszelkiej działalności człowieka, szczególnie działalności gospodarczej. Bez kultury nie można mówić o rozwoju ekonomicznym państwa, gdyż jest ona podstawowym czynnikiem rozwoju społecznego. Ma wpływ nie tylko na jednostkę budującą społeczeństwo, jak i zachodzące w nim procesy ekonomiczne.

Kultura, a w szczególności sztuka mają ograniczone możliwości działania bez wsparcia finansowego. Obie dziedziny bez dotacji państwa, mogą być uzależnione

²⁸ *Słownik języka polskiego*, Biblioteka Multimedialna PWM, Warszawa 2002.

²⁹ E. Włodarczyk, op. cit., s. 959.

i ograniczone wpływom finansujących prywatnych podmiotów, a więc nie być w pełni autonomiczne. Atrakcyjność sztuki i kultury ze zbyt małym budżetem musi ograniczyć swoją działalność artystyczną. Zatem celem finansowania kultury i sztuki jest troska o odpowiednie kształtowanie zaplecza finansowego. Zadanie to stanowi jedno z ważniejszych wyzwań do wykonania dla państwa polskiego.

Doskonałym przykładem rangi troski państwa oraz wartości kultury dla suwerenności i tożsamości narodowej może być historia życia dwóch wybitnych, wielkich pianistów: Fryderyka Chopina i Jana Ignacego Paderewskiego, gdyż obie postacie są niczym ikony polskiej kultury. Pianiści nie zbroją, lecz sztuką walczą, w znacznej mierze przyczynili się do odzyskania przez Polskę niepodległości.

Fryderyk Chopin - światowej sławy geniusz muzyczny, nieodłącznie kojarzony z polską kulturą. Żył w czasach, gdy Polski nie było na mapie, a kraj był wynaradawiany przez trzech zaborców. Na emigracji przez sztukę rozpowszechniał wartości narodowe, w dźwiękach fortepianu zachowując Polskość. Stworzył coś, co można nazwać idiomem polskości, bo przecież muzykę wielkiego patrioty można usłyszeć i rozpoznać w każdym zakątku świata. Jeden z najbardziej znanych polskich artystów muzyką namalował Polskę – mazowieckie łąki, płaczące wierzby z nad Wisły. Trafie opisał to Cyprian Kamil Norwid w wierszu *Fortepian Chopina*:

„(...) I była w tym Polska - od zenitu

Wszechdoskonałości dziejów

Wzięta tęczą zachwytu -

- Polska - przemienionych kołodziejów!

Taż sama - zgoła

Złoto-pszczoła...

(Poznał-ci-że-bym ją - na krańcach bytu!...)”.

Fryderyk sztuką oddał to wszystko za czym tęsknił i co kochał, szczególnie przebywając na emigracji, wierzył w niepodległość ojczyzny, co oddał w słowach: *Nie obejdzie się bez strasznych rzeczy, ale na końcu tego wszystkiego jest Polska świetna, duża, słowem Polska*³⁰.

Świadomy wartości muzyki Fryderyka Chopina car Rosji Mikołaj I zakazał w Warszawie oraz zaborze rosyjskim wykonywania dzieł pianisty, w przeciwieństwie do Rosji, gdzie często i chętnie je grano. Car przekonany o niebezpieczeństwie, jakie

³⁰ Fryderyk Chopin w liście do Juliana Fontany w Nowym Jorku, Paryż, 04 kwietnia 1848 r.

kryje się w utworach Chopina nazywał je jako *armaty ukryte wśród kwiatów*. Przenośnia odnosiła się głównie do *Etiudy c-moll op. 10 nr 12 – Etiudy rewolucyjnej*, która powstała po ataku wojsk rosyjskich na Warszawę i krwawo stłumionym powstaniu listopadowym. Dźwięki pełne bólu, gniewu budziły ducha walki w narodzie i nadzieję, że Polska nie zginie.

Nie można pominąć dwóch koncertów fortepianowych Chopina - f-moll i e-moll. Koncerty powstały jeszcze w Warszawie, nawiązując do tradycji i folkloru Polski. W ostatniej części obu koncertów występuje stylizacja polskich tańców ludowych oraz elementów skal modalnych. Rondo *Koncertu f-moll* zawiera cechy kujawiaka i mazura. Temat prosty, wdzięczny, przeplatany pełnym energią, tanecznymi kupletami poprzez pizzicato, czyste kwinty partii basowej, uderzanie drzewcem smyczka o struny, przypomina dożynkową zabawę. Finał *Koncertu e-moll* na 2/4 ma formę krakowiaka. Rytm krakowiaka pojawia się również we wcześniejszych utworach Chopina, pochodzących z 1828 roku – *Rondzie a la Krakowiak op. 14* oraz *Tria fortepianowego g-moll op. 8*.

Inną kompozycją Chopina zawierającą elementy kultury polskiej jest *Scherzo h-moll op. 20*, wydane w Paryżu przez M. Schlesingera, w Lipsku u Breitkopfa i Haertla oraz przez Wessela w Londynie. Według rodzinnej tradycji, dzieło powstawało w czasie pierwszych dla Fryderyka Świąt Bożego Narodzenia, przeżywanych poza domem, z dala od bliskich, pełnych niepokoju o dalszy los drogich sercu, pozostałych w ojczyźnie. Kompozytor wspomina o tym w słowach: *Przeklinam chwilę wyjazdu... W salonie udaję spokojnego, a wróciwszy piorunuję na fortepianie... Wracam, gram, płaczę, śmieję się, idę spać, gaszę świecę i śnicie mi się zawsze... Wszystko, com dotychczas widział za granicą, zdaje mi się (...) nieznośne i tylko mi wzdychać każe do domu, do tych błogich chwil, których cenić nie umiałem... Zdaje mi się, że to sen, że to odurzenie, że ja u Was – a to mi się śni, co słyszę...*³¹ Utwór pełen jest wzburzenia, niepokoju, narastających negatywnych emocji, nagle przerwanych melodią kolędy *Lulaj, że Jezuniu*, po czym powraca do pierwotnego charakteru, ze wzmożoną intensywnością dysonujących akordów. Ponadto tytuł utworu jest zdumiewający, ponieważ scherzo oznaczało żart, a w wydaniu Chopina żart ten jest bardzo dramatyczny.

Jako ostateczne życzenie, dzień przed śmiercią, Chopin wyraził pragnienie,

³¹ Fryderyk Chopin w liście do Jana Matuszyńskiego w Warszawie, Wiedeń, 26 grudnia 1830.

aby jego serce spoczywało w Polsce, dlatego w nawie główne kościoła św. Krzyża w Warszawie znajduje się marmurowa tablica z napisem: *Gdzie skarb twój, tam serce twoje*” z wnęką i urną serca wielkiego Polaka.

Wartość Fryderyka Chopina jako wielkiego patrioty i jego znaczenia dla rozwoju państwa doskonale zaznaczył prezydent Andrzej Duda: *Być może nie byłoby 1918 r., gdyby nie muzyka Chopina, gdyby nie to, że także poza granicami umiał mobilizować Polaków do tego, by wierzyć w to, że ojczyzna wróci na mapy. (...) Dzięki twórczości Chopina, dzięki Etiudzie Rewolucyjnej i innym wielkim utworom Chopina, Polska wróciła na mapę świata w 1918 r. Można w związku z tym powiedzieć śmiało, że Fryderyk Chopin, jako jeden z wielkich twórców polskiej kultury jest również wielkim twórcą polskiej Niepodległości³². Chopin walczył o wolną Polskę nie kulami z armaty, lecz kulami z nut i klawiszy.*

Spuściznę Fryderyka Chopina rozpowszechniał i kultywował wybitny pianista, kompozytor i polityk – Ignacy Jan Paderewski. W 1918r., wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości, muzyka Chopina mogła być publicznie wykonywana, co stało się celem i misją Paderewskiego. Jeden z takich koncertów, z 1919 r. opisał włoski pisarz Malaparte: *Polska była w każdej nucie Chopina, czystej i lekkiej, wzlatającej spod białych, szczupłych, bezcennych dłoni Prezesa Rady Ministrów, Ignacego Paderewskiego, kiedy siedział przy fortepianie w wielkiej Sali Karmazynowej warszawskiego zamku. Było to wkrótce po wskrzeszeniu Państwa Polskiego³³. Znane stały się w Warszawie patriotyczne koncerty chopinowskie w mistrzowskim wykonaniu Paderewskiego.*

Ignacy Jan Paderewski walczył o niepodległość Ojczyzny, również jako znany, polski artysta na emigracji. Urodził się 18 listopada 1860 roku w Kuryłówce na Podolu. Kilka miesięcy po narodzinach syna, matka Poliksena zmarła, a opiekę nad nim i jego starszą siostrą Antoniną przejął ojciec, który cztery lata później został aresztowany i skazany na rok więzienia w Kijowie, za udział w powstaniu styczniowym. Czteroletni Ignacy wówczas pierwszy raz doświadczył walki o charakterze patriotycznym, protestując przeciwko rewizji kozaków i aresztowaniu ojca, za co został ukarany nahajką. Zdolności artystyczne kształcił w warszawskim Instytucie Muzycznym, a

³² Koncert w Pałacu Prezydenckim 24.02.2018r. z okazji 200. rocznicy pierwszego występu publicznego Fryderyka Chopina.

³³ Curzio Malaparte, Warszawa Zamek Królewski, 1919.

następnie kontynuował w Berlinie, stając się gruntownie wykształconym, światowej sławy pianistą.

Poza działalnością artystyczną Paderewski był czynnym działaczem politycznym. Z jego inicjatywy w 1910 roku, w pięćsetną rocznicę Bitwy pod Grunwaldem, został wykonany i odsłonięty w Krakowie, pomnik upamiętniający zwycięstwo wojsk polskich pod Grunwaldem. Uroczystość ze 150 tysięcznym tłumem Polaków, marszałkiem Sejmu Krajowego, prezydentem miasta Krakowa, i przemówieniem Ignacego Jana Paderewskiego, było fundamentem pod budowę niepodległego państwa.

Wraz z wybuchem I wojny światowej Paderewski pozostawił karierę muzyczną na rzecz walki o wolność ojczyzny, wykorzystując pozycję znanego artysty, pozyskał fundusze na pomoc okupowanej Polsce oraz tworzenie komitetów pomocy emigrantom - ofiarą wojny w Stanach Zjednoczonych, Francji i Wielkiej Brytanii, co trafnie oddaje cytat: *Jestem Polakiem, wiernym synem Ojczyzny. Myśl o Polsce wielkiej i silnej, wolnej i niepodległej, była i jest treścią mojego istnienia; urzeczywistnienie jej było jedynym celem mojego życia. Choć większość lat przeżytych spędziłem wśród obcych, nie sprzeniewierzyłem się jej ani na chwilę i nie sprzeniewierzę się nigdy*³⁴.

Słowa te dobrze potwierdza rysunek 1.

Rysunek 1. Ulotka Polish Victims Relief Found z dramatycznym wezwaniem Ignacego Jana Paderewskiego: *Pomóż Polsce w imię chrześcijańskiego miłosierdzia - w imię zwykłego człowieczeństwa: chleb dla polskich kobiet i dzieci, ok.1915r.*(AAN)



Źródło: Wystawa, *Służyć będę aż do śmierci, Ignacy Jan Paderewski*, Toruń 2019r.

Ponadto pianista w styczniu 1917 roku spotkał się z prezydentem Stanów Zjednoczonych W. Wilsonem, czego wynikiem było słynnych 14 punktów Wilsona na temat sprawy polskiej.

³⁴ Pierwsze publiczne wystąpienie Ignacego Jana Paderewskiego, Chicago, 30 kwietnia 1915 roku.

Kilka miesięcy później wraz z Romanem Dmowskim, Paderewski utworzył Komitet Narodowy Polski z siedzibą w Paryżu. Zostając jego przedstawicielem w Stanach Zjednoczonych, równocześnie walczył o powstanie Armii Polskiej, z ośrodkiem rekrutacyjnym w *Niagara on the Lake*. Dowódcą 100 tysięcznej armii żołnierzy, ochotników z Polonii Amerykańskiej, Francji i Włoch, został generał Józef Haller. Dzięki działalności Komitetu Narodowego Polski 4 czerwca tego samego roku prezydent Francji Raymond Poincaré zatwierdził Polską Armię, słynną w świecie jako *Błękitna Armia*.

16 stycznia 1919 roku Ignacy Jan Paderewski został Prezesem Rady Ministrów i Ministrem Spraw Zagranicznych Rządu Polskiego. Wydarzenie to było początkiem odrodzenia Państwa Polskiego i jasnym sygnałem dla państw zachodniej Europy o sojuszu Polski ze zwycięskimi mocarstwami. Kontakty i istotna pozycja na arenie międzynarodowej Ignacego Jana Paderewskiego wpłynęła na uznanie Rządu Polskiego przez władze Stanów Zjednoczonych, Francji, Włoch i Wielkiej Brytanii³⁵.

Wraz z Romanem Dmowskim jako przedstawiciel i delegat Państwa Polskiego reprezentował kraj na konferencji pokojowej w Paryżu, kończącej I wojnę światową. Spotkanie zakończono podpisaniem słynnego traktatu wersalskiego 28 czerwca 1919 roku.

Po przejęciu władzy przez Józefa Piłsudskiego, Paderewski nie popierając rządów sanacji, stworzył z Władysławem Sikorskim na emigracji ugrupowanie „Front Morges”. Nazwa formacji, pochodząca od szwajcarskiej miejscowości, w której mieszkał pianista, otwarcie sprzeciwiała się łamaniu zasad demokracji, apelując o uwolnienie więźniów politycznych, likwidację Berezę Kartuską, zmianę ordynacji politycznej, walkę o wolność słowa. Od lutego 1936 roku do grupy dołączył generał Józef Haller i Wojciech Korfanty.

Nie zginie Polska, nie zginie! Lecz żyć będzie po wieki wieków w potędze i chwale. Dla was, dla nas i dla całej ludzkości. Polskę można pokonać, ale duch nasz nigdy nie ulegnie, bo jest nieśmiertelny! Nieśmiertelny wiarą w Boga i Jego sprawiedliwość, nieśmiertelny miłością Ojczyzny i ukochaniem wolności, nieśmiertelny wreszcie ogromem ofiar i nadludzkim bohaterstwem.

³⁵ Wystawa, *Służyć będę aż do śmierci, Ignacy Jan Paderewski*, Publikacja została wydana w ramach projektu dofinansowanego przez Ministerstwo Obrony Narodowej realizowanego w ramach programu *Podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturalnej*, Toruń 2019r.

Od początku II wojny światowej Paderewski cały swój czas poświęcił „sprawie polskiej”, wraz z powołaniem Rady Narodowej na uchodźctwie – zostając jej przewodniczącym 9 grudnia 1939 roku. *Poświęciłem życie dla swojej Ojczyzny. Służyłem jej z całego serca i ze wszystkich sił moich, a wiecie jak bardzo jest ona teraz nieszczęśliwa i jak cierpi. To ona wezwała mnie do służby. W takich okolicznościach nie liczy się ani wiek, ani stan zdrowia, ani ryzyko ciężkiej i długiej podróży.* Słowa samego patrioty dokładnie opisują oddanie dla ojczyzny i jego ostatnią podróż życia. Nie zważając na ciężką, ukrywaną przed najbliższymi chorobę, Paderewski udał się statkiem do Nowego Jorku w celu pozyskania kredytu dla rządu W. Sikorskiego na uzbrojenie Polskich Sił Zbrojnych, który osiągnął, wspierając polską Armię.

Wyczerpany chorobą zmarł 29 czerwca 1941 roku w Nowym Jorku, pochowany z najwyższymi honorami wojskowymi³⁶.

Paderewski oprócz działalności politycznej pozostawił wiele wartościowych kompozycji, uwidaczniających rolę sztuki i artysty w budowaniu silnego, rozwiniętego państwa, co dobrze ilustruje wizerunek Ignacego Jana Paderewskiego na pierwszej stronie amerykańskiej gazety z 1940 roku.

Rysunek 2. Chicago Sunday Tribune, 1940



³⁶ Tamże.

Źródło: Wystawa, *Służyć będę aż do śmierci*, Ignacy Jan Paderewski, Toruń 2019.

Przykład wielkiego pianisty, polityka, a przede wszystkim patrioty ukazuje, jak wiele dobra można zdziałać sztuką dla rozwoju ojczyzny.

1.4. Znaczenie sztuki w biznesie

Zapotrzebowanie na sztukę w biznesie jest ciągle obecne i możemy wyróżnić kilka rodzajów jego zastosowania³⁷:

1. Prawa naturalnego rozwoju duchowego człowieka, w sposobie zainteresowania sztuką - biznesmeni, ludzie piastujący wysokie, poważne stanowiska, lekarze, prawnicy itp. zawody potrzebują odpoczynku, relaksu, ogólnie pojętej rozrywki.
2. Zwracanie uwagi przez coraz większą liczbę firm na tzw. Społeczną Odpowiedzialność Biznesu.
3. Prestiż i pijar medialny ze wspierania artystów przez menadżerów znanych, dużych firm.

Nie można tu pominąć pojęcia Społecznej Odpowiedzialności Biznesu (ang. *Corporate Social Responsibility – CRS*), coraz bardziej popularnego w globalnej gospodarce. Komisja Europejska, określa CRS, jako „konceptje, zgodnie z którą przedsiębiorstwa dobrowolnie uwzględniają interesy społeczne i ochronę środowiska w swoich strategiach działań na rynku, a także w stosunkach z różnymi grupami interesariuszy”³⁸.

Instytucje obok działalności ekonomicznej, tworząc społeczne czy ekologiczne projekty, mogą uzyskać wartość dodaną firmy, a także wiele korzyści wynikających z udziału w programach CRS. Należą do nich m.in.³⁹:

- Polepszenie wizerunku,
- Wzmocnienie, zbudowanie zaufania u klienta,
- Integracja personelu,
- Troska o środowisko naturalne,
- Wzrost aktywności gospodarczej.

Powyższe zalety ukazują wzajemne powiązanie celów społecznych i ekonomicznych. Szczególnie możemy dostrzec to na płaszczyźnie konkurencji

³⁷ M. Bylicki, *Vademecum artysty*, op. cit., s. 156.

³⁸ COM (2001) 36.

³⁹ O. Charucka, *Znaczenie społecznej odpowiedzialności biznesu w budowaniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa*, Akademia Finansów i Biznesu Vistula – Warszawa 2016, s. 38.

gospodarczej, gdzie wiedza z zakresu ekonomii i nauk społecznych wspólnie się przenika i uzupełnia.

Duże jednostki gospodarcze, coraz częściej tworzą nowe instytucje, przeznaczone do finansowania celów społecznych. Jedną z takich korporacji jest w Polsce Citi Bank Handlowy S.A. z utworzoną Fundacją Bankową im. Leopolda Kronenberga oraz Telekomunikacja Polska, PTK Centertel i powstała Fundacja Orange. Fundacje w ramach CRS nierzadko wspierają wydarzenia kulturalne i artystyczne tj.: koncerty, wystawy, festiwale, spektakle teatralne, premiery filmowe, wydawnictwa itp.

Nie tylko fundacje finansują wydarzenia artystyczne, lecz także prywatne firmy, co może przybierać formę⁴⁰:

- darowizny – instytucja lub osoba odpowiedzialna za organizację otrzymuje jednostronną pomoc finansową w formie gotówki bądź postaci rzeczowej, bez jakichkolwiek zobowiązań,
- sponsoringu – wsparcie w postaci gotówkowej lub rzeczowej wydarzenia artystycznego, w zamian za działania promocyjne, określone przez sponsora,
- usługi marketingowej – wydarzenie artystyczne w formie płatnej usługi, zrealizowane za konkretne wynagrodzenie,
- usługi reklamowej – działania promocyjne rozpowszechniające informacje o istnieniu firmy oraz świadczonych przez nią towarów lub usług, celem zwiększenia sprzedaży w ramach wydarzenia kulturalnego.

Ponadto realizacja odpowiedzialności biznesu za kulturę może się objawiać poprzez różnorodną działalność firm, zależną od ich finansowania i możliwości organizacyjnych. Firmy w projekcie rozkrzewiają sztukę na wiele sposobów m.in. poprzez⁴¹:

- „wspieranie finansowe instytucji kultury i sztuki (muzeów, teatrów, filharmonii itp.), czyli sponsoring instytucji kultury,
- wspieranie finansowe i organizacyjne twórców i artystów (stypendia dla młodych muzyków, malarzy itp.),
- tworzenie i prezentacja własnych kolekcji i cykli we współpracy z instytucjami kultury i sztuki, – organizowanie konkursów artystycznych, wraz z nagradzaniem i promocją ich laureatów,

⁴⁰ M. Bylicki, op. cit., s. 156.

⁴¹ O. Charucka, *Znaczenie społecznej odpowiedzialności biznesu w budowaniu przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa*, op. cit., s. 40.

- zaangażowanie w rewitalizację obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia ich roli kulturowej i artystycznej, ochrona dziedzictwa⁴².

Dla przedsiębiorstwa korzystne jest tworzenie pozytywnego obrazu firmy poprzez sponsoring wydarzeń artystycznych. W zależności od rodzaju, sponsoring osobowy, instytucjonalny, projektowy; finansowy, rzeczowy, usługowy; aktywny i pasywny; jednorazowy bądź długotrwały; krajowy, zagraniczny czy międzynarodowy, popularyzuje wspierającą firmę, tworzy renomę i zachęca odbiorcę do zakupów lub usług przedsiębiorstwa. Tym sposobem spełnia funkcję informacyjną, stabilizacyjną i orientacyjną⁴³.

⁴² J. Macalik, *Wspieranie oraz promocja kultury i sztuki jako obszar społecznej odpowiedzialności biznesu*, Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu Nr 5(43)/2014, s. 9.

⁴³ M.Bylicki, op. cit., s. 159.

ROZDZIAŁ II. KIERUNKI, ZASADY I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA KULTURY I SZTUKI W RZECZPOSPOLITEJ POLSKIEJ

W Polsce działalność artystyczna odbywa się głównie poprzez instytucje kultury, które funkcjonują na podstawie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej⁴⁴. Instytucje kultury definiuje się zatem, jako instytucje prowadzące działalność artystyczną i kulturalną.

2.1. Kierunki finansowania kultury i sztuki

Instytucje Kultury i Sztuki w Polsce to⁴⁵:

- Instytut Adama Mickiewicza,
- Instytut Książki,
- Narodowy Instytut Fryderyka Chopina,
- Międzynarodowe Centrum Kultury Kraków,
- Polski Instytut Sztuki Filmowej,
- Instytut Teatralny,
- FilMOTEKA Narodowa – Instytut Audiowizualny (FINA),
- Narodowe Centrum Kultury,
- Narodowy Instytut Dziedzictwa,
- Instytut Muzyki i Tańca,
- Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów,
- Polskie Wydawnictwo Muzyczne,
- Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki.

Chcąc dobrze zrozumieć zasady i źródła finansowania kultury i sztuki w Rzeczpospolitej Polskiej, warto wrócić do czasu przeobrażeń ustrojowych gospodarki polskiej.

Początkowo w celu stworzenia warunków dla wszechstronnego rozwoju kultury polskiej, powstał w ramach **ustawy z dnia 4 maja 1982 roku o Narodowej Radzie Kultury – Funduszu Rozwoju Kultury**, składający się z funduszu centralnego oraz

⁴⁴ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz.U. z 2018 r. poz.1983).

⁴⁵ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/dziedzictwo-kulturowe/instytucje-kultury-w-polsce.php>

funduszy wojewódzkich, miejskich, miejsko - gminnych i gminnych. Do dochodów funduszu centralnego należały⁴⁶:

1. „udział w dochodach budżetu Państwa w wysokości 13, 6% podatku od płac; udział ten przekazywany jest centralnie przez Ministra Finansów,
2. dotacje z budżetu Państwa na finansowanie inwestycji w wysokości nakładów okresowych w centralnym planie rocznym,
3. wypłaty ze środków funduszu przeciwalkoholowego w wysokości 15% rocznych wpływów na ten fundusz,
4. dobrowolne wpłaty, darowizny, zapisy osób fizycznych i prawnych oraz środki przekazywane przez fundację,
5. wpływy z imprez celowych organizowanych na rzecz Funduszu
6. dopłaty do cen artykułów użytku kulturalnego, ustalone przez Ministra do Spraw Cen na wniosek Ministra Kultury i Sztuki w porozumieniu z Ministrem Finansów,
7. inne dochody ustalone przez Radę Ministrów,
8. część środków dewizowych uzyskanych ze sprzedaży dóbr, ze usług i działalności kulturalnej przez przedsiębiorstwa, które dla których organem założycielskim jest Minister Kultury i Sztuki,
9. środki dewizowe w wysokości określonej w centralnym planie rocznym”⁴⁷.

W 1989 roku wraz ze zmianą gospodarki centralnie sterowanej na gospodarkę rynkową, uległo modyfikacji finansowanie kultury. Po 9 latach istnienia zlikwidowano Fundusz Rozwoju Kultury na rzecz różnorodnych podmiotów fizyczny i prawnych. Podstawą formalną wyznaczania kierunków prowadzenia działalności kulturalnej, stała się **ustawa z dnia 25 października 1991 roku o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**. Dokument określa możliwości prowadzenia i organizowania kultury i sztuki, dokładnie odróżniając „instytucje kultury” od działalności kulturalnej.

Znaczącą różnicę w obu pojęciach pełnią organy zarządzające. Według ustawy „działalność kulturalną mogą prowadzić osoby prawne, osoby fizyczne oraz jednostki

⁴⁶ Ustawa z dnia 04 maja 1982 r. o Narodowej Radzie Kultury oraz o Funduszu Rozwoju Kultury art. 6 ust. 2.

⁴⁷ Ustawa z dnia 04 maja 1982 r. o Narodowej Radzie Kultury oraz o Funduszu Rozwoju Kultury art. 7 ust. 1.

organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej⁴⁸, zaś osobami odpowiedzialnymi za instytucje kultury mogą być ministrowie oraz kierownicy urzędów centralnych⁴⁹ i jednostki samorządu terytorialnego⁵⁰.

Ponadto zmiany ustrojowe wyznaczyły nowe cele w obszarze finansowania kultury i sztuki, do których należy:

- „wprowadzenie, zwłaszcza w sektorze subsydiowanej działalności kulturalnej, mechanizmów (instrumentów) sprzyjających racjonalnemu, efektywnemu i uczciwemu gospodarowaniu środkami publicznymi (regulacje z zakresu zamówień publicznych i finansów publicznych);
- dokonanie zmian zakresu kompetencji organów administracji publicznej w odniesieniu do organizacji i finansowania kultury;
- wprowadzanie „nowych” rozwiązań w zakresie finansowania, organizacji i zarządzania instytucjami kultury (decentralizacja zarządzania instytucjami kultury; zwiększenie autonomii instytucji kultury; partycypacja podmiotów prywatnych w realizacji zadań z zakresu kultury i sztuki; tworzenie ram prawnych dla mecenatu i sponsoringu w obszarze kultury itp.)⁵¹.

Pojawiają się nowe prawa regulujące finansowanie i zarządzanie kulturą. Kulturę zaczęto interpretować, jako przedmiot nadający się do sprzedaży, który może konkurować z innymi podmiotami, gdzie w większości przypadków będzie wygrywał aspekt finansowy. Zatem popularna staje się kultura masowa. Nie wymaga ona dużych nakładów pieniędzy – jest tańsza, ale i uboższa w przekazywane treści. Pojawiają się stwierdzenia, że nie trzeba już organizować koncertu w filharmonii, bądź spektaklu w teatrze. Wystarczy kupić, włączyć płytę czy telewizor, aby wypełnić potrzebę rozwoju niematerialnej sfery życia. Takie poglądy wpływają znacząco na obniżenie poziomu usług kulturalnych. Tak zwana kultura wysoka staje się droższa, a więc coraz mniej osiągalna dla przeciętnego człowieka. Jednak, czy da się zastąpić nowinkami technologicznymi żywe słowo, realny dźwięk, nigdy nie zagrany powtórnie tak samo?

⁴⁸ Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz.U. z 2018 r. poz.1983), art. 3 ust. 1, jw.

⁴⁹ Art. 8, jw.

⁵⁰ Art. 9 ust. 1, jw.

⁵¹ J. Głowacki, J. Hausner, K. Jakóbiak, K. Markiel, A. Mituś, M. Żabiński, *Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultury*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, s. 17.

Problemem staje się pytanie, w jakim stopniu państwo powinno dopomagać w finansowaniu instytucji kultury, a na ile mogą być one samodzielnie finansowane? Ponadto czy kulturę, tak jak gospodarkę, można urynkować? Odpowiedź na te pytania znajdziemy w dalszej części pracy.

2.2. Zasady finansowania kultury i sztuki

Podstawowy celem działań dotujących sztukę i kulturę Rzeczypospolitej Polskiej jest rozpowszechnianie oraz kultywowanie tradycji i folkloru Polski⁵².

W realizacji powyższego zadania kultura i sztuka mogą być finansowane według różnych zasad. Głównie zależy to od strategii i prowadzonej przez państwo polityki społecznej.

Zasady finansowania kultury i sztuki w Polsce znacząco uległy zmianie wraz z nowelizacją w 2011 roku, wspomianej już Ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej. Istniejące wcześniej prawo, ściśle nie określało formy dotacji kierowanej instytucją kultury bądź innym podmiotom prowadzącym działalność artystyczną. Nowelizacja precyzuje finansowanie jednostek kultury w ramach dotacji celowych i podmiotowych. Pierwsze z nich mogą być przeznaczone na pokrycie kosztów inwestycji, nie zaś wydatków inwestycyjnych, jak było poprzednio. Druga forma dotacji adresowana jest wyłącznie instytucją kultury na konkretne prace statutowe. Dotyczy to bieżącej działalności w formie modernizowania i utrzymania obiektów oraz pokrycia inwestycji wskazanych programów oraz zadań. Przeobrażeniom ulegnie również system gospodarki finansowej jednostek kultury, na podstawie Ustawy o finansach publicznych. Plan działalności instytucji zostanie przekształcony w ustalany przez dyrektora plan finansowy. Zgodnie z art. 31 Ustawy o finansach publicznych w skład planu będą wchodzić⁵³:

1. „przychody z prowadzonej działalności,
2. dotacje z budżetu państwa lub budżetów jednostek samorządu terytorialnego,
3. koszty, w tym:
 - a) wynagrodzenia i składki od nich naliczane,
 - b) płatności odsetkowe wynikające z zaciągniętych zobowiązań,
 - c) zakup towarów i usług,

⁵² Ustawa z dnia 04.05.1982 r. o Narodowej Radzie Kultury oraz o Funduszu Rozwoju Kultury.

⁵³ Dz. U. 2009 Nr 157 poz. 1240.

4. środki na wydatki majątkowe,
5. środki przyznane innym podmiotom,
6. stan należności i zobowiązań na początek i koniec roku,
7. stan środków pieniężnych na początek i koniec roku”⁵⁴.

Ponadto dyrektor instytucji kultury powoływany i dymisjonowany będzie przez jej organizatora, np. gminę, po ocenie opinii pracowników, z wyjątkiem przeprowadzenia konkursu na dane stanowisko, gdzie w komisji zasiada przedstawiciel organizacji pracowniczych. Określona zostaje długość kadencji dyrektorów, w przeciwieństwie do wcześniejszego zatrudnienia na czas nieokreślony. Dyrektor instytucji kultury może być powołany na okres od trzech do siedmiu lat, zaś dyrektor instytucji artystycznych na czas od trzech do pięciu sezonów artystycznych. Dodatkowo organizator instytucji kultury zawiera z dyrektorem obowiązkową, pisemną umowę, określającą program działania instytucji kultury oraz warunki organizacyjno – finansowe. Stanowi to ważną kwestię w przypadku odmowy zawarcia umowy czy odstąpienie od jej realizacji, wówczas dyrektor przestaje pełnić swoją funkcję. Ustawa wprowadza stanowisko zastępcy dyrektora, jeśli tylko zgodne jest to ze statusem instytucji, zaś usuwa możliwość zwolnienia i przejęcia funkcji kierowniczej dyrektora przez przedstawiciela administracji rządowej lub terytorialnej.

Nowelizacja ustawy o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 207, poz. 1230) wprowadza zmianę istotną dla sztuki. Osobnym podmiotem stają się instytucje artystyczne, wyodrębnione z instytucji kultury. Zalicza się do nich m.in.: filharmonie, opery, teatry, orkiestry symfoniczne i kameralne, zespoły chóralne, operetki oraz zespoły pieśni i tańca. Okresem funkcjonowania tych instytucji stają się sezony artystyczne, trwające od 1 września do 31 sierpnia. Instytucje artystyczne nie są ściśle zamkniętym organem kultury, ponieważ status instytucji artystycznej może nadać nowemu podmiotowi organizator instytucji kultury np. powiat w formie podziału instytucji kultury, akcie połączenia, bądź akcie założycielskim.

Nowym rozwiązaniem jest możliwość połączenie instytucji kultury i sztuki. Utworzenie jednostek łączących wyżej wymienione instytucje artystyczne z instytucjami bibliotek i muzeów, stwarza szanse pogłębienia i wzajemnego

⁵⁴ <https://www.prawo.pl/samorzad/nowe-zasady-finansowania-instytucji-kultury,81599.html> (dostęp 09.02.2019).

przenikania się dziedzin kultury, ograniczając nakład dodatkowych środków z budżetu państwa na każdą instytucję z osobna.

Zmianie ulega również Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526 z późn. zm.). Kontrolę na sposobem i trybem przyznawania dotacji na projekty jednostek samorządu terytorialnego, zamiast Rady Ministrów, sprawuje Minister kultury i dziedzictwa narodowego.

2.3. Źródła finansowania kultury i sztuki

Źródłami finansowania kultury i sztuki w Rzeczypospolitej Polskiej mogą być Instytucje⁵⁵:

1. Publiczne:

- państwowe – instytucją założycielską jest państwo (nadzorowana przez ministra lub wojewodę),
- samorządowe – instytucją założycielską jest samorząd terytorialny (województwo samorządowe, powiat, gmina).

2. Prywatne – instytucją założycielską jest osoba fizyczna bądź firma.

Podstawowymi źródłami finansowania kultury i sztuki w Polsce jest budżet państwa oraz budżet jednostek samorządu terytorialnego.

Państwowe instytucje kultury są finansowane przede wszystkim z budżetu państwa poprzez dotację podmiotową i dotacje celowe⁵⁶. Dotacje celowe można otrzymywać także z innych źródeł, w tym z budżetu samorządów, funduszy unijnych, podmiotów prywatnych w formie sponsoringu, mecenatu.

Samorządowe instytucje kultury są finansowane w znacznej części z budżetu samorządów, będących ich organizatorami, poprzez dotacje podmiotowe i celowe⁵⁷. Samorządy otrzymują wsparcie z budżetu państwa na zlecone im zadania⁵⁸.

Wśród instytucji samorządowych możemy wyróżnić trzy rodzaje instytucji:

- regionalne (wojewódzkie) – organizatorem jest sejmik wojewódzki, na czele z marszałkiem województwa,

⁵⁵ M. Bylicki, op. cit., s. 156.

⁵⁶ Art. 28 ust. 3, jw.

⁵⁷ Art. 28, jw.

⁵⁸ Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, Dz.U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526, Nr 127, poz. 857.

- powiatowe – organizatorem - samorząd powiatu, na czele z prezydentem,
- gminne – organem stanowiącym jest zarząd gminy na czele z burmistrzem.

Taka struktura samorządowego finansowania kultury jest wynikiem procesu decentralizacji, dzielącego samorządy w Polsce na trzy formy samorządu terytorialnego, w której każdy z nich, w zależności od polityki lokalnej i zamożności, może prowadzić własne instytucje kultury.

Na samorządowych instytucji kultury spoczywa obowiązek zapewnienia niezbędnych środków do prowadzenia działalności statutowej przez nadzorowane instytucje kultury. Ponadto poza obowiązkiem zapewnienia bezpieczeństwa finansowego przez Jednostki Samorządu Terytorialnego, instytucje kultury muszą także zatroszczyć się znalezieniem dochodów na pokrywanie kosztów funkcjonowania instytucji, głównie poprzez środki pochodzące ze sprzedaży biletów na organizowane przez nie wydarzenia kulturalne.

W Polsce w latach 2008-2014, ze środków budżetu państwa, funduszy celowych, programów samorządowych oraz środków europejskich, na kulturę przeznaczono 23,1 mld PLN. Nasz kraj przoduje w wykorzystaniu środków europejskich w tym sektorze.

W ramach programu Kultura 2007–2013 Unia Europejska przeznaczyła 6 mld euro z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego dla całej wspólnoty i krajów trzecich. Projekty finansowane z funduszu były impulsem do współpracy międzynarodowej w formie europejskich festiwali, wspólnej polityki kulturalnej, czy promowania dialogu międzykulturowego⁵⁹, a wielkość dofinansowania dobrze ukazuje rysunek 3.

Rysunek 3. Środki UE na Kulturę 2007-2013 i projekty zrealizowane w ramach XI priorytetu POIiŚ przez MKiDN



⁵⁹ A. M. Suhecki, *Determinanty finansowania kultury w Polsce i we Francji*, Uniwersytet Łódzki, Łódź - Warszawa 2013.



Źródło: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/fundusze-unijne-w-kulturze-4357.php> (dostęp 23.04.2019r.).

Polska z ponad 2,28 mld zł środków europejskich z XI Programu Operacyjnego - Priorytetu „Kultura i dziedzictwo kulturowe”, Infrastruktura i Środowisko 2007-2013, zrealizowała 79 inwestycji, przy dofinansowaniu i organizacji MKiDN⁶⁰.

W ramach XI priorytetu POIiŚ Polska ukończyła 22 projekty Infrastruktury kultury, wynoszące 3925,4 mln PLN, w tym budowę Narodowego Forum Muzyki we Wrocławiu, czy Siedzibę Narodowej Orkiestry Polskiego Radia w Katowicach. Przeznaczono 882,9 mln PLN na rozwój Dziedzictwa kulturowego w formie 28 projektów i 762,1 mln PLN na 29 projektów Szkolnictwa artystycznego.

Wraz z nowymi możliwościami finansowania inwestycji sektora kultury w 2013 roku powstała nowa ustawa regulująca finansowanie kultury w Polsce.

Podstawą gospodarki finansowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2013 r. stała się Ustawa z dnia 27 września 2013 r. (Dz. U. z 14 października 2013 r. poz. 1212) o zmianie ustawy budżetowej na 2013 r. (z dn. 25 stycznia 2013 r.; Dz. U. z 5 lutego 2013 r. poz. 169). Nowelizacja ustawy budżetowej określała dochody i wydatki budżetowe dla części 24 – Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Innym aktem prawnym regulującym finansowanie kultury i sztuki, umożliwiającym prowadzenie instytucji kultury przez więcej niż jeden podmiot jest art. 21 Ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862 oraz z 2018 r. poz. 152). Obecnie Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wspólnie prowadzi 58 instytucji kultury, znajdujących się we wszystkich województwach. Należą do nich teatry, opery, filharmonie, orkiestry, muzea, ośrodki kultury oraz centra kultury i sztuki. Instytucje współprowadzone wpisane w rejestrze instytucji kultury, dla których organizatorem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

⁶⁰ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/fundusze-unijne-w-kulturze-4357.php> (dostęp 23.04.2019r.).

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. nr 157, poz. 1240 ze zm.) rozróżnia dwie formy finansowania działalności kulturalnej⁶¹:

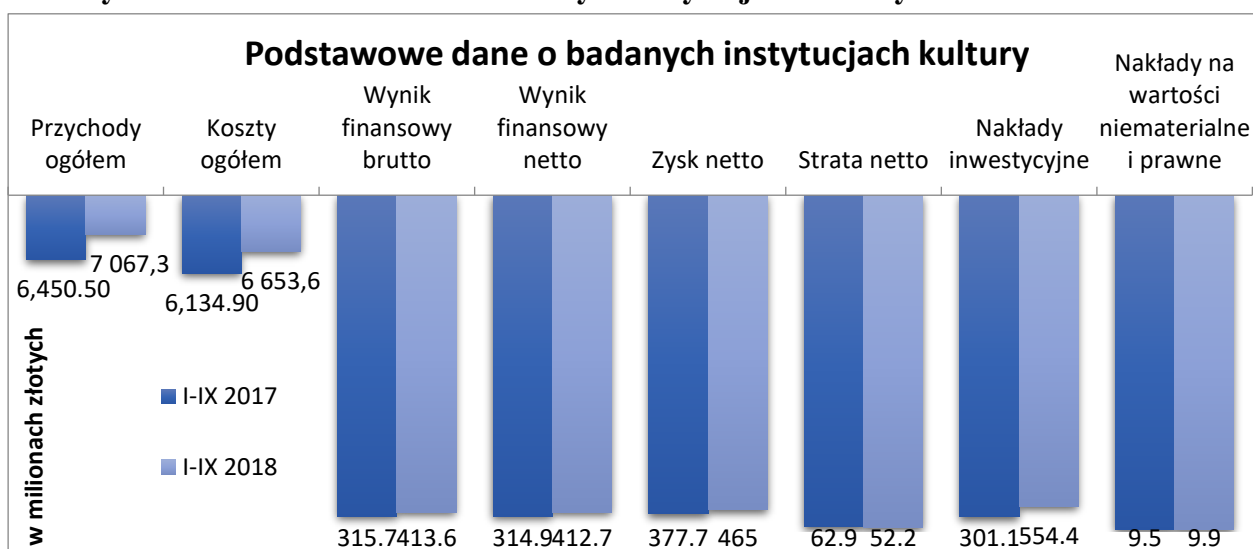
- bezpośrednio z budżetu państwa (samorządu) w państwowych (samorządowych) jednostkach budżetowych, które w statutach mają zapisane cele lub zadania związane z działalnością kulturalną (będą to głównie jednostki i placówki systemu oświaty np. szkoły muzyczne),
- pośrednio z wykorzystaniem dotacji podmiotowych i celowych.

Nowelizacja ustawy z dnia 31 sierpnia 2011 roku o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 207, poz. 1230) kataloguje źródła przychodów instytucji kultury na: przychody z kierowanej działalności, zawierające sprzedaż elementów majątku ruchomego, przychody z dzierżawy i najmu składników majątkowych, dotacje podmiotowe i celowe z budżetu państwa lub jednostki samorządu terytorialnego środki od osób prawnych i fizycznych czy innych źródeł.

2.4. Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I-IX 2018 roku

Wyniki finansowe w badanych instytucjach kultury w pierwszych trzech kwartałach 2018 r. były korzystniejsze od poprzedniego roku, uzyskanych w tym samym okresie. Przychody wzrosły ogółem o 9,6%, a koszty o 8,5%, co dobrze przedstawi przygotowany wykres.

Wykres 1. Podstawowe dane o badanych instytucjach kultury



⁶¹ T. Szlendak, J. Nowiński, P. Wieczorek, *Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego finansowanego z funduszy EOG 2009-2014*, MKiDN, Warszawa 2012, s. 35.

Źródło: GUS - Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I-IX 2018 roku

Badane instytucje kultury osiągnęły przychody 7 067,3 mln zł w pierwszych trzech kwartałach 2018 roku, dając ogółem wyższy wynik o 9,6% od osiągniętego rok wcześniej. 92,8% przychodów to przychody netto – sprzedaż produktów, towarów i materiałów, a 7,1% - przychody operacyjne i 0,1% - przychody finansowe. Na podium najwyższych przychodów ogółem uplasowały się badane instytucje kultury w województwie mazowieckim, z wynikiem 25,5%, małopolskim 11,8% i śląskim 10,2%.

Koszty wyniosły 6 653,6 mln zł, będąc ogółem wyższe o 8,5% od poniesionych rok wcześniej przychodów w tym samym okresie.

Na strukturę kosztów w 99,0% składały się koszty operacyjne oraz w niewielkim stopniu - 0,9% pozostałe koszty operacyjne i 0,1% koszty finansowe. Podobnie jak w sytuacji przychodów ogółem, najwyższe koszty ogółem uzyskały instytucje w województwie mazowieckim (24,8%), małopolskim (11,5%) i śląskim (10,4%).

413,6 mln zł wyniósł wynik finansowy brutto, o zysku 465,7 mln zł i staracie 52,1 mln zł, zaś wynik finansowy netto 412,7 mln zł, dając wynik dodatni w stosunku do 314,9 mln zł ubiegłego roku. Wzrósł także o 23,1% zysk netto, a strata netto spadła o 16,9%.

Nakłady inwestycyjne badanych jednostek kultury z trzech kwartałów 2018 roku, w kwocie 2 554,40 mln zł, były wyższe o 84, 1%, w porównaniu z 2017 rokiem.

Największe nakłady inwestycyjne - około 37% poniosły jednostki w województwie mazowieckim, mniej w województwie małopolskim – 12,8% i 7,4% w województwie pomorskim.

W pierwszych trzech kwartałach 2018 roku nakłady poniesione na wartości niematerialne i prawne - 9,9 mln zł – w skali roku wzrosły o 4, 2%. Instytucje kultury w województwie małopolskim, mazowiecki, wielkopolskim, łódzkim i śląskim miały największy procent nakładów wartości niematerialnych i prawnych – razem uzyskując ogółem 72% nakładów.

Dane prezentowane w niniejszym opracowaniu zostały przygotowane na podstawie kwartalnego sprawozdania o finansach instytucji kultury, zawierającego skrócony rachunek zysków i strat. Instytucje kultury to mające osobowość prawną państwowe lub samorządowe jednostki organizacyjne (bez względu na liczbę pracujących), których przeważający rodzaj działalności jest zaklasyfikowany według

PKD 2007 jako: działalność związana z produkcją filmów, nagrań wideo, programów telewizyjnych, nagrań dźwiękowych i muzycznych – dział 59 w sekcji J (Informacja i komunikacja); działalność twórcza związana z kulturą i rozrywką – dział 90 w sekcji R (Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją); działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą – dział 91 w sekcji R (Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją), z wyłączeniem parków narodowych.

Powyższe dane doskonale obrazuje tabela 1, wyszczególniająca liczbę instytucji kultury, przychody i koszty ogółem uzyskane w trzech pierwszych kwartałach 2018 roku w jednostkach samorządowych.

Tabela 1 . Przychody ogółem i koszty ogółem badanych instytucji kultury według wybranych działów i grup PKD w okresie I-IX 2018 r.

Wyszczególnienie		Liczba instytucji kultury	Przychody ogółem	Koszty ogółem
			w milionach złotych	
OGÓŁEM		4 671	7 067,3	6 653,6
własność jednostek samorządowych		4 608	5 841,6	5 554,9
własność państwowa		63	1 225,7	1 098,8
Z ogółem przypada na:				
Działalność twórczą związaną z kulturą i rozrywką		2 263	4 321,4	4 092,5
w tym	Działalność związaną z wystawianiem przedstawień artystycznych	152	1 349,5	1 311,3
	Działalność obiektów kulturalnych	2 099	2 862,1	2 676,9
Działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostałą działalność związaną z kulturą		2 397	2 622,7	2 441,0
w tym	Działalność bibliotek i archiwów	2 013	1 224,8	1 162,0
	Działalność muzeów	375	1 331,1	1 214,5

Źródło: GUS - Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I-IX 2018 roku.

Przychody i koszty ogółem tabela dzieli na własności jednostek samorządowych, w przeważającej liczbie 4608 i 63 instytucjach kultury własności państwowej. Działalność kulturalna sklasyfikowana jest tu na dwa filary. Pierwszy nich - 152 instytucje, związane z organizowaniem wydarzeń artystycznych, o przychodach ogółem 1349,5 mln zł i kosztach ogółem 1311,3 mln zł oraz 2099 obiektów kulturalnych o 2862, 1 mln zł przychodów ogółem i 2676,9 mln zł kosztów ogółem. Drugi filar to działalność 2013 bibliotek, archiwów z przychodami ogółem 1224,8 mln zł i kosztami ogółem 1162 mln zł, jak również działalnością 375 muzeów z podobnymi przychodami ogólnymi – 1331,1 mln zł i kosztami ogólnymi – 1214, 5 mln zł.

Sprawozdanie złożyło 4 671 podmiotów z 4 694 aktywnych instytucji kultury⁶².

„Od 1 października 2017 r. weszło w życie nowe rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 27 września 2017 r. w sprawie szczegółowych warunków uzyskiwania dofinansowania realizacji zadań z zakresu kultury, trybu składania wniosków oraz przekazywania środków z Funduszu Promocji Kultury (Dz. U. poz. 1808). Rozporządzenie zmienia m.in. zasady dotyczące terminów naboru do Programów MKiDN oraz określa zgodność programów w zakresie przepisów o pomocy publicznej z regulacjami rozporządzenia Komisji (UE) nr 651/2014 z 17 czerwca 2014 r. uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014, z późn. zm.)”⁶³.

Na podstawie ustawy Ministerstwo poprzez Programy Operacyjne finansuje wybrane przedsięwzięcia kulturalne w formie dotacji. Odbywa się to co roku drogą konkursową, po złożeniu i klasyfikacji przesłanych wniosków. Komisja wybiera poszczególne projekty, a procedury uzyskania dotacji oraz zatwierdzone projekty publikowane są na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wątek ten głębiej przedstawię w następnym rozdziale.

⁶² GUS - Wyniki finansowe instytucji kultury w okresie I-IX 2018 roku.

⁶³ Dz.U. 2017 poz. 1808.

ROZDZIAŁ III. NAJWAŻNIEJSZE PROJEKTY FINANSOWANE W 2018 ROKU PRZEZ MINISTERSTWO KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego obecnie prowadzi wiele instytucji kultury i sztuki, w tym 58 instytucji współfinansowanych we wszystkich 16 województwach. Należą do nich muzea, teatry, filharmonie, opery, orkiestry, ośrodki i centra kultury i sztuki. Dla sprawnego zarządzania, każda z nich przydzielona jest do konkretnego departamentu.

3.1. Projekty departamentów Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP

Do projektów finansowanych w 2018 roku przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego należą⁶⁴:

- **„Muzyka** Departament Mecenatu Państwa - celem programu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk i trendów w polskiej i światowej kulturze muzycznej.
- **Moniuszko** Instytut Muzyki i Tańca - celem programu jest uczczenie 200. rocznicy urodzin Stanisława Moniuszki (1819-1872), polskiego kompozytora, dyrygenta, organisty, pedagoga, wychowawcy i żarliwego patrioty.
- **Teatr i Taniec** Departament Mecenatu Państwa - celem programu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk i trendów we współczesnym teatrze i tańcu.
- **Sztuki Wizualne** Zachęta - Narodowa Galeria Sztuki - celem programu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk w polskiej sztuce współczesnej oraz popularyzacja najciekawszych zjawisk sztuki polskiej i światowej w Polsce.
- **Film** Departament Własności Intelektualnej i Mediów - celem programu jest promowanie wiedzy na temat osiągnięć kinematografii, jej roli we współczesnej

⁶⁴ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/strona-glowna/finansowanie-i-mecenat/programy-ministra/programy-mkidn-2018.php> (dostęp 09. 02. 2019).

kulturze, a także wsparcie dla działań sprzyjających rozwojowi kultury filmowej i upowszechniających ambitny, niekomercyjny repertuar filmowy.

- **Narodowe kolekcje sztuki współczesnej** Departament Narodowych Instytucji Kultury - celem programu jest tworzenie i rozwój reprezentatywnych, międzynarodowych kolekcji sztuki współczesnej o randze zbiorów narodowych, dla wzmocnienia systemu wystawienniczego i obszaru sztuk wizualnych w Polsce.
- **Regionalne kolekcje sztuki współczesnej** Departament Narodowych Instytucji Kultury - celem programu jest wspieranie polskiego systemu wystawienniczego poprzez rozbudowę już istniejących wartościowych regionalnych kolekcji sztuki współczesnej.
- **Zamówienia kompozytorskie** Instytut Muzyki i Tańca - Celem programu jest tworzenie nowych dzieł muzycznych, ich prawykonanie, popularyzacja i udostępnianie w przestrzeni publicznej.
- **Kolekcje muzealne** Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów - celem programu jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i regionalnej.
- **Promocja czytelnictwa** Instytut Książki - celem programu jest wspieranie wartościowych form promowania czytelnictwa, zarówno poprzez dofinansowywanie innowacyjnych szeroko zakrojonych programów promujących powszechne praktyki czytelnicze, jak i poprzez wsparcie dla przedsięwzięć promujących najbardziej znaczące zjawiska literatury współczesnej.
- **Czasopisma** Instytut Książki - celem programu jest wspieranie najbardziej znaczących ogólnopolskich czasopism kulturalnych, zarówno tych o wieloletnim dorobku i ugruntowanej pozycji, jak i tych, które uzyskały status opiniotwórczych w ostatnich latach.
- **Edukacja kulturalna** Narodowe Centrum Kultury - celem programu jest wspieranie zadań z zakresu edukacji kulturalnej, ważnych dla rozwoju kapitału społecznego.
- **Edukacja artystyczna** Departament Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej - celem programu jest podnoszenie poziomu polskiej edukacji

artystycznej poprzez wsparcie finansowe dla najciekawszych projektów, skierowanych do uczniów, studentów oraz absolwentów szkół i uczelni artystycznych.

- **Wspieranie działań muzealnych** Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów - celem programu jest wspieranie działalności w zakresie opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także
 - prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych.
- **Kultura ludowa i tradycyjna** - Departament Narodowych Instytucji Kultury
 - celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.
- **Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą** Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych - celem programu jest poprawa stanu zachowania i wzmocnienie ochrony dziedzictwa kulturowego znajdującego się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej oraz upowszechnianie wiedzy na jego temat.
- **Ochrona zabytków archeologicznych** Narodowy Instytut Dziedzictwa - celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.
- **Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą** Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych - celem programu jest dążenie do zapewnienia godnego miejsca spoczynku naszym poległym i pomordowanym oraz troska i opieka nad miejscami pochówku znajdującymi się poza granicami kraju.
- **Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju** Departament Dziedzictwa Kulturowego - celem programu jest zaangażowanie w opiekę nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami jak największej liczby różnych podmiotów, w celu zwiększenia wiedzy o historii naszego kraju, zwłaszcza o jej najtrudniejszych i najbardziej skomplikowanych

aspektach, i dzięki temu wzmocnienie świadomości obywatelskiej i postaw patriotycznych.

- **Wspieranie samorządowych instytucji kultury- opiekunów miejsc pamięci** Departament Dziedzictwa Kulturowego - celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.
- **Infrastruktura kultury** Departament Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej - celem programu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.
- **Infrastruktura szkolnictwa artystycznego** Departament Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej - celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla procesu kształcenia artystycznego poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury szkół, placówek i uczelni artystycznych.
- **Infrastruktura domów kultury** Narodowe Centrum Kultury - celem programu jest zapewnienie optymalnych warunków dla działalności domów i ośrodków kultury oraz centrów kultury i sztuki w zakresie edukacji kulturalnej i animacji kultury poprzez modernizację i rozbudowę ich infrastruktury.
- **Kultura dostępna** Narodowe Centrum Kultury - celem programu jest wspieranie zadań służących ułatwieniu dostępu do kultury, skierowanych do szerokiego grona odbiorców i sprzyjających integracji społecznej.
- **Kultura cyfrowa** Departament Własności Intelktualnej i Mediów - celem programu jest udostępnianie i umożliwianie ponownego wykorzystywania zasobów cyfrowych do celów popularyzacyjnych, edukacyjnych i naukowych, uwzględniające opracowanie i digitalizację zasobów dziedzictwa kulturowego. Program jest kontynuacją, rozpoczętego w 2016 r., pilotażowego programu „Kultura cyfrowa”, rozszerzonego w roku 2017 o możliwość realizacji projektów edukacyjnych dotyczących wykorzystania zasobów cyfrowych.
- **Wydarzenia artystyczne dla dzieci i młodzieży** Departament Szkolnictwa Artystycznego i Edukacji Kulturalnej - celem programu jest wspieranie

wartościowych i w pełni profesjonalnych wydarzeń artystycznych o zasięgu regionalnym, krajowym, jak i międzynarodowym, powstających z myślą o dzieciach i młodzieży do 18 roku życia.

- **Partnerstwo dla książki** Instytut Książki - strategiczne cele programu to zarówno poprawa dostępu do książki w jej wszystkich formatach, jak i wzmocnienie kulturotwórczej roli księgarń i bibliotek.
- **Badanie polskich strat wojennych** Departament Dziedzictwa Kulturowego za Granicą i Strat Wojennych - Strategicznym celem programu jest wsparcie działalności instytucji w kwestii badań proveniencyjnych odnośnie strat wojennych poniesionych w zakresie zbiorów artystycznych.
- **Ochrona zabytków** Departament Ochrony Zabytków - celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.
- **Literatura** Instytut Książki - strategicznym celem programu jest podnoszenie poziomu świadomości literackiej i uzupełnienie rynku wydawniczego poprzez dofinansowywanie wartościowych, niekomercyjnych publikacji literatury polskiej i światowej, ze szczególnym uwzględnieniem dzieł mierzących się z zadaniem utrwalenia tożsamości kulturowej i narodowej poprzez odniesienie się do ważnych dla polskiej kultury rocznic, jubileuszy czy wydarzeń historycznych. W programie szczególnie uwzględnia się debiuty pisarskie, czyli pierwsze publikacje w formie książkowej (drukowanej lub w formie e-booka) autorów piszących w języku polskim, oraz twórczość adresowaną do dzieci i młodzieży.
- **Rozwój sektorów kreatywnych** - Departament Własności Intelektualnej i Mediów - celem programu jest wsparcie rozwoju polskich sektorów kultury i kreatywnych oraz wzmocnienie ich konkurencyjności na arenie międzynarodowej. Program obejmuje wszystkie branże kreatywne, jednak priorytet będą miały działania dedykowane sektorom wzornictwa, muzyki, gier wideo oraz nowych mediów.
- **Muzyczny ślad** Instytut Muzyki i Tańca - strategicznym celem programu jest utrwalanie i wprowadzanie do obiegu wartościowych, niekomercyjnych nagrań utworów muzycznych, publikacji nutowych oraz naukowych i popularno

krajowych oraz 270 wydarzeń międzynarodowych. Według sondażu Narodowego centrum Kultury i Kantar Public 75% badanych osób zadeklarowało, że był to dla nich ważny dzień, budzący dumę i radość. Badanie obrazuje, że Polacy są przywiązani do tożsamości i historii ojczyzny.

W programach organizowanych przez MKiDN w ramach obchodów setnej rocznicy odzyskania niepodległości wielu Polaków wzięło udział, szczególnie w promowanych w mediach akcjach, do których należy m.in.:

- Festiwal Niepodległa odbywający się w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu - 300 tysięcy osób,
- ponad 40 tysięcy uczestniczyło w koncercie „Dla Niepodległej” na Stadionie Narodowym, a za pomocą środków społecznego komunikowania łączyło się ponad 7 milionów,
- Hymn Narodowy odśpiewano w prawie 1000 miejsc w Polsce i na świecie.

Ponadto około 100 polskich utworów wybitnych narodowych kompozytorów wybrzmiało w 22 salach koncertowych Polski i świata.

W obchody setnej rocznicy odzyskania niepodległości wpisało się również wiele wydarzeń w instytucjach samorządowych i pozarządowych. Należy do nich 441 projektów, w tym 60 o zakresie wojewódzkim, 148 zagranicznych organizowanych przez Instytutu Adama Mickiewicza oraz 74 współtworzonych przez organizacje pozarządowe i samorządowe z partnerami zagranicznymi⁶⁶.

Warto przedstawić szczegółowy plan poszczególnych projektów godnych uwagi tworzonych przez MKiDN w 2018 r.:

- **„100 na 100. Muzyczne dekady wolności” koncerty w Polsce i na świecie
11 XI 2018**

Projekt „100 na 100. Muzyczne dekady wolności” to jeden z najważniejszych przedsięwzięć muzycznych, uświetniających 100 rocznice odzyskania przez Polskę niepodległości. 11 listopada 2018 roku wykonano 11 koncertów w Polsce i 11 na świecie z udziałem znakomitych, światowej klasy artystów. W ich interpretacji można było usłyszeć utwory współczesnych wielkich kompozytorów polskich m.in.: „Harnasie” Karola Szymanowskiego, „I Koncert fortepianowy” Aleksandra Tansmana, „Uwerturę tragiczną” Andrzeja Panufnika, „Symfonię pieśni żałosnych” Henryka

⁶⁶ <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/stulecie-odzyskania-niepodleglosci-najwazniejszym-wydarzeniem-2018-roku-9184.php> (dostęp 31.03.2019).

Mikołaja Góreckiego, „III Symfonię” Witolda Lutosławskiego czy „Not I” Agaty Zubeł. Wartość koncertu o wymiarze ogólnopolskim obrazuje rysunek 5.

Rysunek 5. Koncerty w Polsce – 11 listopada 2018 roku w ramach programu „100 na 100. Muzyczne dekady wolności”

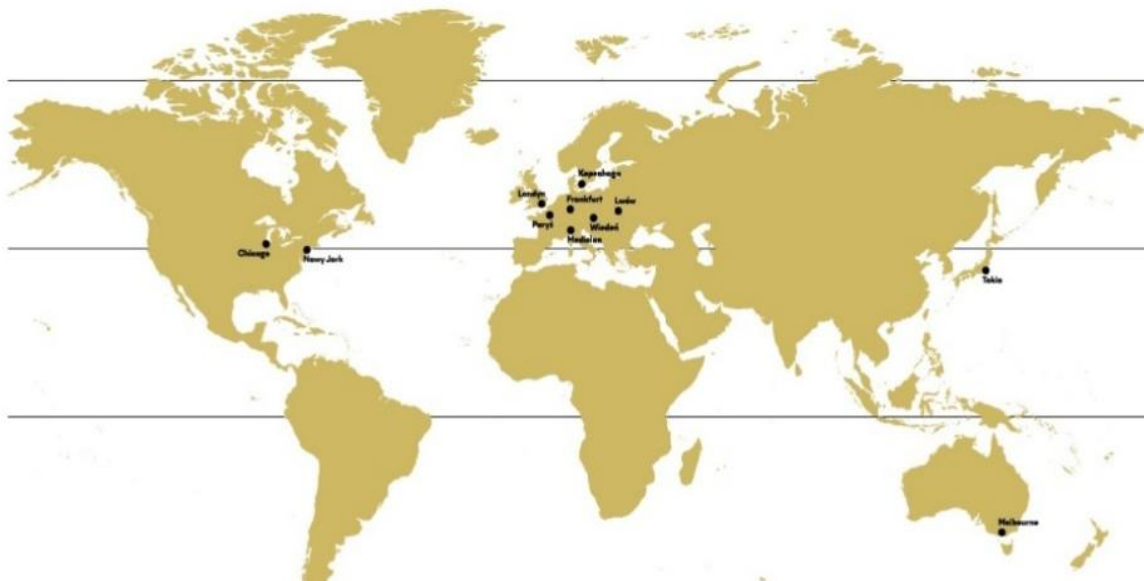


Źródło: <https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosci/100-na-100-muzyczne-dekady-wolnosci-koncerty-w-polsce-i-na-swiecie-11-xi/> (dostęp 09. 02. 2019r.).

W ramach projektu w Teatrze Wielkim Opery Narodowej w Warszawie wykonano dwa koncerty fortepianowe a-moll op. 17 Ignacego Jana Paderewskiego oraz „Te Deum” Krzysztofa Pendereckiego, w Narodowym Forum Muzyki we Wrocławiu kompozycje Witolda Lutosławskiego, a w Katowicach utwory Wojciecha Kilara w obsadzie Narodowej Orkiestry Symfonicznej Polskiego Radia.

Zagraniczne koncerty wykonane m.in. w Chicago, Nowym Jorku, Paryżu, Lwowie, Tokio, prezentowały twórczość zarówno sławnych kompozytorów polskich – Krzysztofa Pendereckiego, Karola Szymanowskiego, jak i mniej znanych – Kazimierza Serockiego czy Dobromiły Jaskot, a wielkiej obsadzie symfonicznej w Royal Festival Hall w Londynie wykonano Msze Wojciecha Kilara. Dodatkowo wybrane koncerty były transmitowane przez nowoczesne środki społecznego komunikowania, umożliwiając nie tylko widowni zgromadzonej w salach koncertowych na udział w wydarzeniu, lecz docierając do większej liczby publiczności. Skalę wydarzenia dobrze przedstawia rysunek 6.

Rysunek 6. Koncerty na świecie – 11 listopada 2018 roku w ramach programu „100 na 100. Muzyczne dekady wolności”



Źródło:<https://niepodlegla.gov.pl/aktualnosc/100-na-100-muzyczne-dekady-wolnosc-koncerty-w-polsce-i-na-swiecie-11-xi/> (dostęp 09. 02. 2019r.).

Rangę wydarzenia w Stulecie Odzyskanie Niepodległości nadają Patronat Narodowy Prezydenta RP Andrzeja Dudy. Projekt sfinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Programu Wieloletniego „Niepodległa” na lata 2017-2021.

- **Wystawa Ignacy Jan Paderewski Anatomia Geniuszu**

W dniach 27.09. – 09.12.2018 roku w Teatrze Narodowym w Warszawie zorganizowano wystawę poświęconą Ignacemu Janowi Paderewskiemu, zawierającą rzeczy osobiste największego pianisty przełomu XIX i XX wieku.

Wspominany w I rozdziale fenomen osobowości Paderewskiego - wielość talentów, wybitne osiągnięcia, aparycja, dobrze ukształtowany charakter, oddają jego niezwykłość wśród innych pianistów ówczesnej epoki. Wyjątkowość tę nadaje geniusz muzyczny – bogactwo wewnętrzne przełożone na grunt muzyki. Doskonała technika, wirtuozeria, wdzięk, zachwycała publiczność pełnych sal koncertowych. W czasach ogromnej popularności gry na fortepianie, prasa uznając Paderewskiego za gwiazdę estrady, wiele pisała o jego koncertach, pełnych charyzmy i ekspresji. Dobrze oddaje to rysunek 7.

Rysunek 7. The New York Times , 14. lutego 1932 dodatek ilustrowany z fotografią publiczności na koncercie I.J. Paderewskiego w Madison Square Garden w Nowym Jorku, Muzeum Narodowe w Warszawie



Źródło:https://historiaposzukaj.pl/aktualnosc,615,wystawa_czasowa_paderewski_mnw.html
(dostęp 09. 02.2019r.)

W grze Paderewskiego słycać śpiewną melodie, będącą nośnikiem treści i bogatego wyrazu emocjonalnego utworów tj.: dramatyzmu, zadumy, liryzmu, powagi, dostojności, jak również dowcipu, lekkości czy taneczności. Nie można tu nie wspomnieć o ponad 70 kompozycjach artysty, szczególnie Koncercie fortepianowym a-moll i „Fantazji polskiej na tematy własne” na fortepian i orkiestrę, gdzie myśl przewodnia poszczególnych części oparta jest na melodiach ludowych, czy Symfonii h-moll „Polonia”, całej przenikniętej „motywem przemocy” odnoszącym się do sytuacji Polski.

Paderewski oprócz tego, że był wszechstronnie wykształconym, światowej sławy artystą, był również porywającym słuchaczy mówcą. Jak określa jedna z francuskich gazet był „wirtuozem podwójnym”. Zdolności retoryczne skutecznie wykorzystywał w kontaktach politycznych, mówiąc w przestrzeni międzynarodowej o trudnym losie Polski, na koncertach zaś zaznaczając, że pochodzi z Ojczyzny, której nie ma na mapie świata. Doskonały wizerunek, budowany w najlepszych studiach fotograficznych w Warszawie, Londynie czy Wiedniu, zjednywał mu wielu przyjaciół, z niekończącą się liczbą autografów i prestiżem społecznym na emigracji.

Wystawa „Anatomia Geniuszu” przedstawia drogę Paderewskiego do sławy, historii wizerunku, jak również przykłady wykorzystania do walki o niepodległość Ojczyzny szyku, elegancji i inteligencji. Ważne miejsce zajmuje tu kompozycja Paderewskiego - opera *Manu*, jako jedyna polska opera wystawiona w Metropolitan Opera w Nowym Jorku. Wystawa zorganizowana we współpracy z Muzeum Teatralnym w Warszawie zawiera eksponaty pochodzące z: Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, Muzeum Narodowego w Poznaniu, Muzeum Narodowego w Warszawie, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maciuś, Ośrodka Dokumentacji Muzyki Polskiej XIX i XX Wieku im. I.J. Paderewskiego przy Instytucie Muzykologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Muzeum Fryderyka Chopina w Narodowym Instytucie Fryderyka Chopina w Warszawie, Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, Zamku Królewskiego – Muzeum Rezydencji Królów i Rzeczypospolitej w Warszawie⁶⁷.

MKiDN współfinansowało wystawę ze środków Wieloletniego Programu NIEPODLEGŁA na lata 2017-2021 w ramach Programu Dotacyjnego „Niepodległa”.

- **Paderewski in memoriam**

Projekt organizowany w Bydgoszczy o zasięgu ogólnopolskim, skierowany do studentów uczelni muzycznych, specjalności śpiew solowy jest kontynuacją wydarzenia o tym samym tytule, dofinansowanego w 2015r. przez MKiDN.

Cykliczny, co 3-letni projekt w 2018 łączy w sobie cztery wydarzenia artystyczno - naukowe: prowadzony od 18 lat konkurs wokalny, 10-letni konkurs kompozytorski, konferencje naukową *Polska liryka wokalna doby I.J. Paderewskiego* oraz wystawę *Ignacy Jan Paderewski – wybitny artysta i mąż stanu*. Wspólnym i głównym spoiwem jest postać Ignacego Jana Paderewskiego oraz miasto Bydgoszcz. Projekt daje możliwość rozwoju i nabycia doświadczenia młodym muzykom jak również promocje województwa kujawsko-Pomorskiego i dostępność kultury dla każdego – koncerty i przesłuchania konkursowe są otwarte i bezpłatne dla publiczności. Przede wszystkim program doskonale wpisuje się w obchody 100 rocznicy odzyskania niepodległości poprzez tematykę wykonywanych pieśni - spuścizny kultury narodowej wielkiego Polaka jakim był kompozytor Ignacy Jan Paderewski. Kwota dofinansowania z departamentu Edukacja artystyczna MKiDN wyniosła w 2018 r. 40 tysięcy złotych.

- **Koncert Niepodległości „Punkty Zwrotne” 2018**

⁶⁷ <https://teatr Wielki.pl/>

Projekt przedstawiający 100 najważniejszych wydarzeń z historii Rzeczypospolitej – jubileuszowy koncert „Punkty Zwrotne” wykonany w 100 rocznicę odzyskania przez Polskę Niepodległości w Muzeum Powstania Warszawskiego, to wydarzenie cykliczne, obchodzące w 2018 roku 10 rocznice powstania. 25 edycji zawierało 120 kompozycji i aranżacji z ponad 200 artystów z całego świata m.in.: Polski, Austrii, Kanady czy Wielkiej Brytanii. Koncert wykonany został także w 2016 roku za granicą w Kanadzie, a obecnie jako wydarzenie wpisujące się w wielkie narodowe świętowanie w formie tournée na Litwie, Łotwie i Australii.

Wśród najważniejszych wydarzeń ostatniego stulecia wspomniane zostały dzieje historii Polski, budujące przez 1050 lat potęgę i siłę Narodu. Koncert przedstawiał wydarzenia zarówno te znane każdemu Polakowi, jak i rzadko wspominane wydarzenia wpływające na niepodległość Ojczyzny. Koncert oddał cześć szczególnie zasłużonym sześciu patriotom – politykom: Ignacemu Daszyńskiemu, Wincentemu Witosowi, Wojciechowi Korfantemu, Romanowi Dmowskiemu oraz Ignacemu Paderewskiemu i Józefowi Piłsudskiemu. Wspomniano czasy Rzeczypospolitej Obojga Narodów, tradycji wielokulturowego państwa i jego fenomenu, jakim było uchwalenie Konstytucji 3 Maja – pierwszej w Europie, a drugiej na świecie ustawy zasadniczej, rozślawiającej imię Polski jako nowoczesnego państwa. Koncert podkreślił, że mimo utraty wolności na 123 lata, okupacji niemieckiej i sowieckiej, a po II wojnie światowej dostanie się pod wpływy ZSRR, nie zgasł w narodzie duch walki i wiary w odzyskanie niepodległości. Wieloletnia kontynuacja koncertu stworzyła niepowtarzalny styl muzyczny – muzykę hybrydową, łączącą cechy muzyki poważnej i rozrywkowej – jazzu, bluesa z muzyką klasyczną, poezji śpiewanej, odgłosów natury z muzyką elektroniczną i nagraniami archiwalnymi.

Koncert jubileuszowy stanowił syntezę najwybitniejszych utworów niepodległościowych wykonanych również we wcześniejszych edycjach koncertu, powiązanych z bogatą historią Polski. Wśród utworów można było usłyszeć: pieśń wojów Krzywoustego *Pisces salsos et foetentes apportabant alii* (1109/2016); Bogurodzica (XIII – XIVw.); kompilację utworów *Res Publica Serenissima* (2012); pieśń Konfederatów Barskich, Marsz *Me Serce* – Pieśń żołnierska do Najświętszej Marii Panny (1768-1772); *Polonez Trzeciego Maja* (1791); *Pieśń więzienna Filaretów* (1823); *Hej strzelcy wraz* – Marsz strzelców (1862-63); *Wojenko, wojenko* (1917) *Białe róże* (1914); *Orlątko* (1918); kompozycja instrumentalna, nawiązująca do godziny oddania pierwszych strzałów na Westerplatte; *Kujawiak partyzancki* (1944);

kompozycja *Fate – Przeznaczenie* (2014); *Oblawa* (1974); *Gdy tak siedzimy* (1986); *Trzynastego grudnia* (1981) oraz *Walka Jakuba z Aniołem* (1979). Na zakończenie, zgodnie z 10-letnią tradycją Koncertu Niepodległości, publiczność wraz z artystami wspólnie odśpiewała cztery zwrotki Mazurka Dąbrowskiego(1797)”⁶⁸.

Dyrektorem muzycznym była Aleksandra Turkiewicz, zaś za scenariusz, reżyserię i produkcję odpowiadał Jacek Górski.

Podobnie jak wcześniejsze wydarzenie X Koncert Niepodległości "Punkty zwrotne" objął Patronatem Prezydent RP Andrzej Duda, a Jubileuszowa 10 edycja z okazji 100-lecia odzyskania Niepodległości otrzymała dofinansowanie ze środków Programu Wieloletniego NIEPODLEGŁA na lata 2017-2022 w ramach Programu Dotacyjnego „Niepodległa” w kwocie 118 tysięcy złotych dla Fundacji Dziedzictwa Rzeczypospolitej.

- **Międzynarodowy festiwal Chopinowski w Dusznikach-Zdroju**

Jeden z najstarszych festiwali pianistyczny w Dusznikach-Zdroju, po raz 73 gromadził najwybitniejszych pianistów z całego świata. Recital inauguracyjny z utworami Chopina i Schuberta, poświęcony pamięci wieloletniego dyrektora festiwalu Andrzeja Merkura, wykonał Wojciech Światały. Festiwal składający się z 20 koncertów i recitali fortepianowych, w wykonaniu światowej klasy pianistów tj.: Sergei Babayan, Alessio Bax, Rachel Cheung, Boris Giltburg i Jonathan Plowright, prezentował utwory fortepianowe polskich kompozytorów – patrona festiwalu Fryderyka Chopin, Ignacego Jana Paderewskiego, jak również i Sergiusza Prokofiewa, Igora Strawińskiego, Jana Sebastiana Bacha, Ludwiga van Beethovena i Roberta Schumanna.

Wartość i rolę festiwalu doskonale przedstawił dyrektor artystyczny Międzynarodowego Festiwalu Chopinowskiego w Dusznikach - Zdroju prof. Piotr Paleczny, jako *promocje utalentowanych pianistów młodego pokolenia. Również tym razem pozostaniemy wierni przyjętym zasadom i oprócz znanych i uznanych artystów proponujemy melomanom spotkanie z kilkoma wspaniałymi muzykami młodszego pokolenia, którzy niezwykle dynamicznie rozwijają swoje artystyczne kariery i bez wątpienia przez wiele lat pozostaną bardzo oczekiwanymi gośćmi najwspanialszych sal koncertowych.*

⁶⁸ <https://www.koncertniepodleglosci.pl/koncerty/x-koncert-niepodleglosci-punkty-zwrotne-2018> (dostęp 09. 02. 2019r.).

Podczas festiwalu oprócz zagranicznych pianistów wystąpili także polscy artyści - Ewa Pobłocka z Multi Trio, Wojciech Światał, Jakub Jakowicz, Tymoteusz Biesa i Piotr Alexewicz oraz Lidia Grychtołówna.

Głównym celem festiwalu, oprócz koncertów i recitali są kursy mistrzowskie, poprowadzone w 2018 roku przez londyńskiego wykładowca Royal College of Music prof. Vanessę Latache oraz prof. Eugen Indjic – Schola Cantorum w Paryżu.

Zakończony 11 sierpnia 2018 r. Międzynarodowy Festiwal Chopinowski corocznie odbywa się w Dworku Chopina, gdzie 16-letni Fryderyk Chopin wystąpił w 1826 r. z charytatywnymi koncertami. Od 1946 r. w ramach upamiętnienia koncertów w zdrojowym parku w Dusznikach-Zdroju młodego Chopina, powstał festiwal muzyczny, z czasem stając się międzynarodowym i prestiżowym festiwalem pianistycznym⁶⁹.

Organizatorzy festiwalu – Fundacja Międzynarodowych Festiwali Chopinowskich w Dusznikach-Zdroju otrzymała dofinansowanie na projekt z departamentu Muzyka w kwocie do 360 000 zł w 2018 r.

3.3. Znaczenie gospodarcze sektora kultury w Polsce jako cel finansowania kultury i sztuki w Rzeczypospolitej Polskiej

Patrząc na projekty realizowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego nasuwa się pytanie o znaczenie gospodarcze sektora kultury w Polsce. Wartość sektora kultury w ekonomicznym rozwoju państwa można policzyć za pomocą miernika zatrudnienia i wartości dodanej⁷⁰. Przy współpracy Instytutu Badań Strukturalnych i współfinansowaniu MKiDN powstał projekt opisujący zagadnienie w latach 2008-2015, autorstwa Jana Barana i Piotra Lewandowskiego.

Według raportu w 2015 roku wartość dodana sektora kultury wynosiła 30 mld zł, uzyskując na tle całej gospodarki wynik 1,9% - przybliżony do sektora górniczego, a niewiele niższy od rolnictwa. Porównując rok 2008 wartość dodana nie zmieniła się w kategoriach zastosowanych dóbr i usług, lecz przy wzroście innych sektorów spadła o 0,5%. Taki sam wynik procentowy – 1,9% daje zatrudnienie w sektorze kultury w 2015 roku, obejmujące 300 tys. osób. Podobna liczba osób pracowała w gastronomii

⁶⁹ Polska Agencja Prasowa - rzeczniczka festiwalu Edyta Wolfson.

⁷⁰ Wartość wszystkich dóbr i usług wytworzonych przez sektor, pomniejszona o wartość zakupionych dóbr pośrednich.

i hotelarstwie, a mniejsza w górnictwie. W latach 2008-2015 nastąpił 16% wzrost zatrudnienia – o ok. 40 tyś. osób. Popyt pracowników na rynku kultury wynikał z zapotrzebowania na specjalistów projektowania, dzieł literackich czy twórców przedstawień artystycznych – produkcji filmowych, teatralnych i telewizyjnych. Zatrudnienie zmalało w dziale sprzedaży książek, muzyki, gazet.

Działalność kulturalna na największe możliwości rozwoju w dużych ośrodkach miejskich, na przykładzie województwa mazowieckiego. W 2015 roku w sektorze kultury pracowało tu 29% zatrudnionych, uzyskując najwyższy wynik regionalny - 3,2% zatrudnienia w sektorze kultury. Ponadto wartość dodana województwa mazowieckiego w 2015 roku stanowiła 37% łącznej wartości miernika. Wskazuje to, że wartość dodana przewyższ liczbę osób zatrudnionych w województwie mazowieckim, co wynika z prężnej działalności branży kulturalnej miasta stołecznego Warszawy.

Dane przygotowane przez Instytut Bada Strukturalnych dają możliwość analizy rangi sektora kultury w rozwoju gospodarczym państwa⁷¹.

Mówiąc o znaczeniu gospodarczym sektora kultury w Polsce nie można nie wspomnieć o pojęciu „culture industries”. Termin, tłumacząc dosłownie - „przemysły powodowane, przemysły kreowane przez kulturę”, oznacza masowe i skomercjalizowane wytwarzanie dóbr, usług i przedsięwzięć kulturalnych. Nowe zjawisko gospodarcze w polskiej literaturze ekonomiki kultury nazywane zostało przemysłem kultury⁷². „Przemysły kultury można ogólnie scharakteryzować jako mierzalny wymiar niemierzalnych wartości”⁷³. Według definicji dr Edyty Płaskonki - Pruszk przedsiębiorstwa kultury bez względu na formę prawną, stanowią przemysł kultury poprzez cel oraz zastosowanie na rynku oferowanych dóbr i usług kultury. Definicja ta opiera się na założeniach ekonomii kultury Michela E. Portera – profesora wydziału zarządzania na Harvard University. Ekonomista początkowo zajmował się przede wszystkim strategiami zarządzania firm. Jednakże wraz z publikacją *The Competitive Advantage of Nations* (1990) skierował się w stronę filozofii społecznej, a mianowicie zajął się problem, poruszonym już działalności Smitha - *dlaczego jedne narody osiągają stan zamożności, inne zaś pogrążają się w coraz większej biedzie*.

⁷¹ J. Baran, P. Lewandowski, *Znaczenie gospodarcze kultury w Polsce w latach 2008-2015*, Instytut Badań Strukturalnych Warszawa Październik 2017.

⁷² D. Ilczuk, *Ekonomia kultury*, PWM Warszawa 2012, ss. 2-3.

⁷³ E. Płaskonka-Pruszk, *Culture industries w kreowaniu konkurencyjności miast w Polsce w latach 2008-2015*, „*Progress in Economics Sciences* Nr 2” 2015 r., s. 81.

Porter doszedł do wniosku że, poziom dobrobytu zależy od konkurencji, a dokładnie jej przewagi, wynikającej z wysokiej produktywności.

Według Portera nie ma cienia wątpliwości, że kultura, do której należą wartość, postawy, przekonania, wpływają na rozwój cywilizacji i zachowanie ludzi. Jak wynika z opisanego przez Portera doświadczenia pracy w firmach i regionach świata, z różnym stopniem ich rozwoju: *pytanie nie brzmi zatem: Czy kultura wywiera wpływ, lecz: W jaki sposób pojmować ten wpływ w kontekście pozostałych czynników determinujących rozkwit gospodarczy*⁷⁴?

Patrząc, że przemysły kultury są wynikiem współdziałania przedsiębiorczości z kulturą i kreatywnością – czynnikami niematerialnych, taki rodzaj gospodarki tworzy nowe możliwości inwestycji i innowacji.

Kultura jako forma przemysłu, podobnie jak inne przedsiębiorstwa może świadczyć tę samą usługę wiele razy, zapewniając długotrwałą sprzedaż danego dobra kultury, a idąc dalej wzmacniać gospodarkę generowanym z przychodów podatkiem dochodowym, bądź podatkiem VAT.

Rozwój materialnej warstwy gospodarki – technologii i środków komunikacji, bazujących na przypisach masowej produkcji, globalizacja, otwarte rynki i ich współpraca w skali międzynarodowej, swobodny przepływ informacji, łatwy dostęp do kultury z całego świata, bogacenie się społeczeństw, spowodowały, że również dobra i usługi kulturalne, od II połowy XX wieku, stały się masowym i komercyjnym produktem.

Przewaga konsumpcji dóbr materialnych nad dobrami szlachetnymi, symbolicznymi jest stałym punktem badań i zainteresowań naukowców, ekonomistów i polityków. W ostatnich latach bacznie zaczęto przyglądać się gospodarczemu znaczeniu rozwojowi kultury, definiując z tym związane nowe pojęcia i dyscypliny. Świadczy to, że istotnymi elementami dla kultury i jej podstawowego elementu – sztuki, jak i dla innych dziedzin, są kreatywność, innowacja i twórczość.

W obecnej gospodarce opartej na wiedzy, nowoczesnych wartościach, popularnych usługach i markach, przy wykorzystaniu zasobów niematerialnych, koncepcji gospodarki postindustrialnej towarzyszy powstająca wielowątkowa, ściśle połączona ze sobą koncepcja gospodarki: kulturowej (ang. *cultural economy*), doznaniowej (ang. *experience economy*) oraz kreatywnej (ang. *creative economy*).

⁷⁴ M.E. Porter, *The Economic Performance of Regions*, "Regional Studies" 2003, vol. 37, s. 59.

Każda z teorii współczesnej gospodarki coraz częściej poruszana jest przez naukowców i działaczy politycznych na światowych panelach dyskusji. Innowacyjności, kreatywności i przemysły kultury są pojęciami wysuwającymi się na pierwszy plan w konwersacjach o rozwoju gospodarczym, na co wskazuje liczba badań i raportów poruszających ten temat. Kultura przedstawiana jako nowe miejsca pracy, źródło dochodów, popularyzacja poszczególnych regionów, daje obraz szczególnego narzędzia w budowaniu mocnego systemu gospodarczego. System ten opiera się jednak na całkiem odrębnych środkach wzrostu gospodarczego niż tradycyjne, dając możliwość powstania kolejnych sektorów gospodarki, opartych na kulturze, m.in. sektora kreatywności. Nowe pojęcie to aktywność kulturalna zawierająca działania przemysłowe jak i nieprzemysłowe.

Wartość i wpływ postępowych koncepcji kulturalnych widać na podstawie wyników badań przeprowadzonych w Unii Europejskiej. Dane z 2010 r. ukazały, że sektor kreatywny Unii Europejskiej wyniósł około 4,5% PKB UE. W porównaniu do wyniku z 2003 r. - 2,6 %, to znaczący wzrost przewyższający udział przemysłu spożywczego, chemicznego, czy też tekstylnego.

Około 3,8% to udział zatrudnienia w 2010 roku, zaś w roku 2003 - 3,1% pracowników w Unii. Przekładają to na liczbę osób pracujących to 8,5 mln osób w 2010 roku, a 5,8 mln w 2003 roku⁷⁵.

Warto dodać, że na lata 1999-2003 wzrost wartości dodanej sektora kreatywnego określono na 19,7%, dający wynik na plus o 12,3% w zestawieniu z ogólnym wzrostem gospodarczym w tym samym czasie⁷⁶.

Szczególną cechą sektora kreatywnego jest wieloletnie kształcona, wykwalifikowana kadra pracowników. Artyści rozpoczynają swoją edukację od najmłodszych lat, rozwijając talenty, które w przyszłości staną się ich zawodem, już w szkole podstawowej. Niemal połowa z nich - 47% ma wyższe wykształcenie, przodując z liczbą około 25% wśród wszystkich zatrudnionych. Podobnie dwa razy więcej jest pracowników samozatrudnionych, z ogółem wśród wszystkich zatrudnionych - 28,8% i 14,1%. Około 17% jest w tej grupie osób zatrudnionych tymczasowo, na tle 13,3% ogółem oraz 25% zatrudnionych w niepełnym wymiarze etatu niż 17,6% wszystkich pracowników Unii Europejskiej⁷⁷.

⁷⁵ *Building a Digital Economy : The Importance of Saving Jobs in the EU's Creative Industries* TERA Consultants 2010.

⁷⁶ *The Economy of Culture in Europe*, KEA 2003.

Sektor kreatywny jako jeden z nielicznych, odporny na kryzys finansowy w 2008 roku, ciągle rozwija się dynamicznie, czego przykładem jest znaczący udział na światowym rynku przemysłów kreatywnych, który w 2002 roku wynosił 7,8 mld USD, a na przełomie 6 lat wzrósł do 21 mld USD w 2008 roku, dla krajów półkuli południowej⁷⁸.

Nie ma jednak pewności, że wszystkie dane są w pełni prawdziwe, ze względu na możliwość manipulacji, lecz także na brak ciągłości w przekazywaniu danych odnoszących się do przemysłów kultury. Niewiele państw na świecie gromadziło dokładne dane na temat wyników finansowych gospodarki sektora przemysłów kreatywnych, zaś badania UE w przekrojowo przedstawiają rozwój sektora i mogą nie oddawać w pełni możliwości produkcji dóbr niematerialnych⁷⁹.

Trzeba jednak podkreślić, że znaczącym atutem sektora kreatywności jest stabilność w czasach kryzysu oraz przewaga w zatrudnieniu wielu młodych ludzi. Sektor kultury jest mocny kiedy inne podstawowe instrumenty gospodarki słabną. Ważną rolę odgrywają tu zdolności ludzkie, cechy charakterystyczne, niepowtarzalne dla danej osoby i to one budują innowacje, a nie tylko osiągnięcia technologiczne. Pewnym mechanizmem wdrażania innowacji jest przeznaczanie większej sumy środków firmy na pozyskiwanie nowoczesnych, kreatywnych produktów, stając się efektywniejszym i bardziej konkurencyjnym podmiotem na rynku⁸⁰.

Wyższy standard życia, dotyczący również miejsc zamieszkania, wbrew pozorom nie zależy od ich wielkości i zurbanizowania. W głównej mierze wpływa na to zrównoważony rozwój ośrodków miejskich. Odpowiednie decyzje i inwestycje, zarówno na podłożu politycznym, gospodarczym, jak i kulturowym pozwalają równomierne i harmonijnie zmieniać na lepsze środowisko życia. Nakład finansowy przeznaczony na kulturę oraz propagowanie inicjatyw kulturalnych wydają się działaniami mało znaczącymi i nie przynoszącymi zbyt dużych korzyści materialnych. Czynniki wprost nie ekonomiczne, czasami dla niektórych absurdalne przy ewolucji ekonomicznej, stają się obecnie postawą zagranicznych projektów inwestycyjnych. Wynika to z zewnętrznej oceny państwa opartej na poziomie kulturalnym kraju, znanych wydarzeniach artystycznych na skalę międzynarodową, a także uwarunkowań

⁷⁷ D. Ilczuk, op. cit., s.156.

⁷⁸ *Creative Economy Report*, Unctad 2010.

⁷⁹ E. Płasknoka-Pruszek, op. cit. s. 83.

⁸⁰ <http://sobieski.org.pl/sektor-kreatywny-i-innowacje-szanse-na-rozwoj/> (dostęp, 23.04.2019r.)

i bogactwa zasobów naturalnych oraz kwalifikacjach pracowników i grup zawodowych. Dobrze rozumieją to Chiny, które odchodzą od bazowania na renomie marek, ale nacisk kładą na zwiększenie środków PKB w nakładzie na kulturę nawet do 6%. Postęp cywilizacyjny sprawia, że człowiekowi nie wystarczy już tylko rozwój materialnej strony życia, lecz coraz bardziej dostęp do usług i dobra kultury⁸¹.

Kultura to już nie tylko sposób na spędzanie wolnego czasu, ale przede wszystkim kultura stała się stylem życia. Miasto, w którym można kreatywnie spędzać czas po pracy, które pozwala realizować pasję, rozwijać zainteresowania, miasto nie zapominające o wewnętrznej części człowieka w przestrzeni publicznej, z odpowiednim poziomem dochodów finansowych jest miejscem najbardziej konkurencyjnym⁸².

Kultura oprócz ważnego wpływu na gospodarkę, widocznego w dłuższych okresach czasu jest potrzebna każdemu dnia w życiu pojedynczej jednostki społecznej. Dobrze oddają to słowa Jerzego Hausnera: *Współczesna kultura wytwarza zasoby i umiejętności, które nie tylko mają znaczenie w długich cyklach rozwojowych, ale są niezbędne na co dzień*⁸³.

Ogłada i kultura w zachowaniu jest podstawowym elementem kompetencji zawodowych, a ich brak jest najczęstszą przyczyną wykluczenia z danej społeczności. Nawet najkrótsze spotkanie z drugim człowiekiem pokazuje czy mamy do czynienia z osobą dobrze wychowaną, pełną kultury czy jej deficytem. Ponadto towarzystwo ludzi kulturalnych jest cenionym oraz pożytecznym czasem, w przeciwieństwie do spotkań z osobami bez dobrych manier, kiedy czas bardzo się duży, męczy i chcemy jej jak najszybciej skończyć. Zjawisko to według wielu autorów, w tym Jana Szomburga określone jest jako „kulturyzacja ekonomii”, zaś wspomniany już Jerzy Hausner definiuje je jako „kulturyzację rozwoju”.

Postęp cywilizacyjny i „kulturyzacja rozwoju” nie polega wyłącznie na tym, że dobra kultury stały się cennym produktem konsumpcji na rynku światowym, lecz że w głównej mierze usługi symboliczne, zawierające całe bogactwo kultury, przejmują miejsce sfery materialnej w rozwoju społeczno – gospodarczym. Przemiany te dotyczą nie tylko gospodarki, ale również społeczeństwa i państwa.

⁸¹ <http://sobieski.org.pl/sektor-kreatywny-i-innowacje-szanse-na-rozwoj/> (dostęp, 23.04.2019r.)

⁸² E. Płasknoka-Pruszek, op. cit. s. 85.

⁸³ J. Hausner, *Kultura i polityka rozwoju*, Warszawa 2013, s. 81.

Zmieniają się i słabną tradycyjne struktury organizacyjne, bazujące na normie imperatywnej, a ich miejsce zajmują struktury sieciowe i horyzontalne. Powstają innowacyjne większe, bądź mniejsze szybko rozwijające się organizacje. Nowe struktury charakteryzuje trafność oraz samodzielność podejmowanych decyzji, lepsza jakość usług i produktów. Efektywny system zarządzania stosuje coraz więcej podmiotów, zaczynając od potężnych przedsiębiorstw, doradców finansowych, biur projektowych, aż po instytucje naukowo-badawcze, czy państwowe. Nowy rodzaj zarządzania, oparty na współdziałaniu (governance) przeniknął do wszystkich sfer życia społecznego, zarówno publicznej jak i prywatnej⁸⁴.

W Raporcie MKiDN - *Polska 2030* uwidoczniło rolę między możliwościami płynącymi z kultury i kreatywności, a ich wpływem na przemiany społeczne i gospodarcze oraz szanse jeszcze wydajniejszego zastosowania. „Potencjał kulturowy determinuje sposoby podejmowania decyzji, umożliwia atmosferę otwartości i wzajemnego zaufania, z kolei uruchomienie potencjału kreatywnego wpływa na rozwój społeczny i gospodarczy”⁸⁵.

Pojęcie kreatywności, choć wiąże się najczęściej naturalnie z pojęciem sztuki, to jednak nie jest związane z jedną konkretną dziedziną życia tj.: wcześniej wspomniana sztuka czy też nauka, bądź technologia. Kreatywność posiada zdolności łączenia się z różnymi sferami życia człowieka – życia społecznego, polityki, gospodarki i kultury. Ostatnie pojęcie - kultura i kreatywność, to niczym dwa zespolone ogniwa, determinujące powstanie nowych dzieł przyjętych przez społeczeństwo.

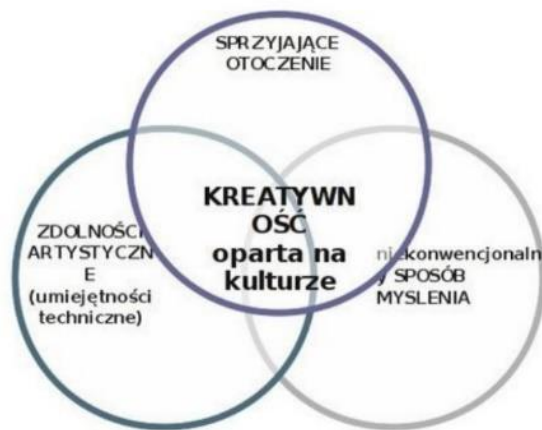
Kreatywność rozwija swoje skrzydła w mocnych, dobrze kształtowanych relacjach społecznych, natomiast fundamentem uformowanych postaw społecznych jest kultura budująca kapitał społeczny.

Współdziałanie kultury i bazujących na niej elementów kreatywności: zdolności artystyczne (w tym umiejętności techniczne), niekonwencjonalny sposób myślenia i sprzyjając środowisko jeszcze bardziej podkreśla rysunek 8.

Rysunek 8. Elementy kreatywności opartej na kulturze

⁸⁴ Tamże, s. 82.

⁸⁵ Raport MKiDN Polska 2030, Obszar IV. Potencjał kulturowy i kreatywny.



Źródło: *The Impact of Culture on Creativity*, KEA European Affairs 2009.

Kapitał społeczny to poczucie więzi ze wspólnotą, zaufanie, otwarcie na innych, wspólne korzystanie z bogactwa kulturowego, jak i własny wkład w jego budowę. Współtworzy go także twórczość artystyczna i innowacyjność, akceptowana przez społeczeństwo, wytwarzająca nowe dobra wspólnotowe⁸⁶.

Kapitał społeczny składa się zatem z odpowiednio wykorzystywanego potencjału kulturowego, współdziałającego z uznaniem społecznym i potencjałem kreatywnym – umiejętnościami twórczymi jednostki, jak i większej społeczności w formowaniu nowych środków służących ku polepszenia jakości życia.

Troska o odpowiednie kształtowanie kapitału społecznego jest jedną z misji Narodowego Banku Polskiego. Wśród zadań podejmowanych przez NBP, oprócz naczelnej dewizy rozwoju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej, ważne miejsce zajmuje działalność edukacyjna i informacyjna. Należy do niej: popularyzowanie wiedzy o funkcjonowaniu rynku finansowego, kształtowanie przedsiębiorczych postaw, świadomego podejmowania decyzji finansowych, rozpowszechnianie zagadnień ekonomicznych, upowszechnianie ekonomicznego dziedzictwa narodowego.

NBP realizuje powyższe założenia m.in. poprzez tworzenie i wspieranie ekonomicznych projektów edukacyjnych, adresowanych do różnych grup społecznych, a w szczególności do uczniów i studentów, liderów kształtujących opinie społeczną czy środowisk, którym grozi wykluczenie finansowe. NBP w formie programów stypendialnych umożliwia zdolnej młodzieży studia na kierunkach ekonomicznych, propagując i poszerzając działalność edukacyjną poprzez dostępne dla wszystkich Centrum Pieniądza NBP oraz rozbudowaną działalność naukową i wydawniczą,

⁸⁶ M. Krajewski: *Potencjał kreatywny – próba konceptualizacji kategorii*, opracowanie przygotowane na zlecenie MKiDN.

w formie jednej z najlepiej wyposażonych w pozycje ekonomiczne polskiej biblioteki - Centralnej Biblioteki NBP⁸⁷.

NBP wpisuje się również w rozkrzewianie kultury i sztuki Rzeczypospolitej Polskiej poprzez emisje wartości kolekcjonerskich. Monety okolicznościowe dają możliwość upamiętniania ważnych postaci i rocznic historycznych, przypominając o wieloletniej i cennej tradycji Polski. Taki przykładem mogą być monety okolicznościowe z postaciami wybitnych Polaków i wyjątkowych wydarzeń⁸⁸:

- 12 lutego 2015 roku Narodowy Bank Polski wprowadził do obiegu monety o nominałach 200 zł i 10 zł w 150 rocznicę urodzin Kazimierza Przerwy-Tetmajera, które warto ukazać na rysunku.

Rysunek 9. Monety okolicznościowe - 150 rocznice urodzin Kazimierza Przerwy-Tetmajera



Źródło:https://www.nbp.pl/banknoty_i_monety/monety_okolicznosciowe/2015/2015_02___tetmajer_pl.pdf

- 3 marca 2015 roku Narodowy Bank Polski do obiegu dodał monety kolekcjonerskie z serii „Historia Monety Polskiej” – floren Władysława Łokietka o nominałach 20 zł oraz serii „Skarby Stanisława Augusta” – Władysław Jagiełło o nominałach 50 zł i 500 zł.
- 11 kwietnia 2019 roku Narodowy Bank Polski do obiegu wdraża dwie szlachetne monety: złotą o nominałach 200 zł oraz srebrną o nominałach 10 zł na 100-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego - ważnej uroczystości w dziejach Polski, podkreślonej przez Senat RP w ogłoszonym 2018 roku

⁸⁷ https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/o_nbp/informacje/dzialalnosc_educacyjna.html (dostęp, 23.04.2019).

⁸⁸ Narodowy Bank Polski – Monety kolekcjonerskie i okazjonalne.

- Rokiem 100-lecia KUL. Wyjątkowe wydarzenie i monety warto przedstawiać również wizualnie.

Rysunek 10. Monety kolekcjonerskie - 100-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego



Źródło:https://www.nbp.pl/banknoty_i_monety/monety_okolicznosciowe/2019/2019_08___kul_pl.pdf

- 16 kwietnia 2019 roku Narodowy Bank Polski do obiegu wprowadza monetę srebrną o nominale 10 zł, upamiętniając bohatera pośród żołnierzy wyklętych - „Wyklęci przez komunistów żołnierze niezłomni” – Stanisław Kasznica „Wąsowski”.

Monety kolekcjonerskie NBP wpisują się w krzewienie polskiej kultury i podkreślanie wzniosłej tradycji i historii Polski.

ZAKOŃCZENIE

Celem pracy było przybliżenie źródeł finansowania instytucji kultury – metod pozyskiwania środków na rozkrzewianie kultury i sztuki oraz kierunków i zasad ich działalności, ukazanie roli kultury i sztuki w rozwoju gospodarczym państwa oraz możliwości poszukiwania przychodów własnych na podstawie przykładów najważniejszych wydarzeń artystycznych Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2018 roku. Cel pracy został osiągnięty w trzech rozdziałach opisujących szczegółowo przedstawione problemy.

Rozdział pierwszy zawiera odpowiedź na pytania odnośnie definicji kultury, sztuki i artysty, opisując koncepcje - różne ujęcia pojęć oraz znaczenie i potrzeby sztuki w biznesie. Na tej podstawie ukazano cele finansowania kultury i sztuki w Rzeczypospolitej Polskiej, również w myśl filozofii chrześcijańskiej – *Liście do artystów* Jana Pawła II i Encykliki *Caritas in Veritate* Benedykta XVI. Dodatkowym argumentem stały się postacie dwóch wielkich artystów Polaków – Fryderyka Chopina i Ignacego Jana Paderewskiego oraz ich walka o Niepodległość Ojczyzny.

Rozdział drugi wyjaśnia kierunki, zasady i źródła finansowania kultury i sztuki w Polsce. Wśród źródeł finansowania kultury i sztuki zostały opisane źródła publiczne – pochodzące z dofinansowań państwa i samorządów oraz prywatne – najczęściej w formie mecenatu i sponsoringu firm. Należą do nich także opisane dofinansowania z programu operacyjnego Unii Europejskiej – Infrastruktura i Środowisko oraz Funduszu Rozwoju Regionalnego dla całej wspólnoty. Rozdział w wielu przepisach prawnych oddaje system pozyskiwania i dysponowania środkami przeznaczonych na kulturę w Polsce.

Rozdział trzeci ukazuje najważniejsze projekty finansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2018 roku, na początku przedstawiając Instytucje Kultury i Sztuki w Polsce. Projekty w większości opierały się na upamiętnieniu i świętowaniu setnej rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości. Na koniec ostatni podrozdział zawiera uzasadnienie tezy postawionej w pracy: znaczenie gospodarcze sektora kultury w Polsce. Wyszczególniono tu wartość kultury dla rozwoju gospodarczego państwa oraz jej coraz bardziej dominującą rolę w gospodarkach globalnych. Opisano również nowe sektory kultury, jakim jest przemysł kulturalny i sektor kreatywny. Uwidoczniono także działania Narodowego Banku Polskiego w kształtowaniu dziedzictwa narodowego i kulturalnego Polski.

Warto na zakończenie postawić pytanie: Czy kultura ma przyszłość? Jak będzie ona wyglądać? Współcześni ekonomiści odpowiadają, że kultura ma pewną przyszłość i to na niej coraz bardziej będzie skupiać się rozwój gospodarczy państw.

Kultura posiadająca ogromną wartość społeczną to nie tylko zasób materialnych i niematerialnych dóbr, lecz przede wszystkim to utrwalone wzorce zachowań, kanony piękna, sposoby komunikowania i organizacji społeczeństwa, fundament tożsamości narodowej.

Warto zatem walczyć o kulturę, o jej odpowiednie finansowanie i wspieranie, a w ten sposób walczyć o zachowanie godności, człowieczeństwa, wartości ludzkiego życia.

BIBLIOGRAFIA

1. Adamiak P., Dworakowska Z., Herbst J., Przewłocka J., *Współpraca w obszarze kultury - samorządy, publiczne instytucje kultury, organizacje pozarządowe*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2013.
2. Burkiewicz Ł., Kucharski J., *Etyka w organizacji: Zarządzanie, kultura, polityka*, WAM Kraków 2016.
3. Bylicki M., Demowska-Madejska A., Dudziak M., Dziurosz A., Kściuczyk-Jędrusiak J., *Vademecum artysty. Muzyka i taniec*, PWM Warszawa 2019.
4. Głowacki J., Hausner J., Jakóbiak K., Markiel K., Mituś A., Śabiński M., *Finansowanie kultury i zarządzanie instytucjami kultur*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2008.
5. Gołaszewska M., *Kim jest artysta*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1986.
6. Gorzałczyńska-Koczkodaj M., Koczkodaj R., *Udział przychodów własnych w finansowaniu inwestycji kultury na podstawie samorządów województw*, Problemy Zarządzania 15/2 (1), 173-184 2017.
7. Owsiak S., *Finanse publiczne – teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN 2017.
8. Scruton R., *Kultura jest ważna Wiara i uczucie w osaczonym świecie*, Poznań 2019.
9. Szulborska-Łukaszewicz J., *Instytucje kultury w Polsce, specyfika organizacji i finansowania*, Zarządzanie w kulturze 2012, nr 13, z. 4, Warszawa 2013.
10. Paderewski I. J., *Pamiętniki*, PWM Kraków 1992.
11. Włodarczyk E., Plich J., *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, tom II, Warszawa 2003.

Akty prawne

1. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tj. Dz.U. z 2018 r. poz.1983).
2. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2010 r. Nr 80, poz. 526 z późn. zm.).

3. Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. nr 157,poz. 1240 ze zm.)
4. Ustawa z dnia 31 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 207, poz. 1230
5. Ustawa z dnia 27 września 2013 r. (Dz. U. z 14 października 2013 r. poz. 1212) o zmianie ustawy budżetowej na 2013 r. (z dn. 25 stycznia 2013 r.; Dz. U. z 5 lutego 2013 r. poz. 169).

Strony internetowe

1. www.mkidn.gov.pl (09.02.2019)
2. www.prawo.pl (09.02.2019)
3. www.kongreskultury.pl (09.02.2019)
4. ww.imit.org.pl (09.02.2019)
5. <http://pl.chopin.nifc.pl> (04.06.2019)

WYKAZ TABEL

Wykres 1.1. Podstawowe dane o badanych instytucjach kultury.....	30
Tabela 1.2. Przychody ogółem i koszty ogółem badanych instytucji kultury według wybranych działów i grup PKD w okresie I-IX 2018 r.....	32

WYKAZ RYSUNKÓW

Rysunek. 1.1. Ulotka Polish Victims Relief Found z dramatycznym wezwaniem Ignacego Jana Paderewskiego: <i>Pomóż Polsce w imię chrześcijańskiego miłosierdzia – w imię zwykłego człowieczeństwa: chleb dla polskich kobiet i dzieci</i>, ok. 1915 r. (AAN).....	16
Rysunek 1. 2. Chicago Sunday Tribune, 1940.....	18
Rysunek 1. 3. Środki UE na Kulturę 2007-2013 i projekty zrealizowane w ramach XI priorytetu POIiŚ przez MKiDN.....	28
Rysunek 1. 4. Odpowiedzi na pytanie otwarte: <i>Czy w dniu 11 listopada odczuwał(a) Pan(i) szczególnie emocje. Jakie to były emocje?</i>; z sondażu NCK/Kantar Public, zrealizowanego w dniach 13-15 listopada 2018 r.....	39
Rysunek 1.5. Koncerty w Polsce – 11 listopada 2018 roku w ramach programu „100 na 100. Muzyczne dekady wolności”.....	41
Rysunek 1.6. Koncerty na świecie – 11 listopada 2018 roku w ramach programu „100 na 100. Muzyczne dekady wolności”.....	42
Rysunek 1.7. The New York Times, 14. lutego 1932 dodatek ilustrowany z fotografią publiczności na koncercie I.J. Paderewskiego w Madison Square Garden w Nowym Jorku, Muzeum Narodowe w Warszawie.....	43
Rysunek 1.8. Elementy kreatywności opartej na kulturze.....	54
Rysunek 1.9. Monety okolicznościowe - 150 rocznice urodzin Kazimierza Przerwy -Tetmajera.....	55
Rysunek 1.10. Monety kolekcjonerskie - 100-lecie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.....	56